

Kunnskapsgrunnlag til Utviklingsplan for Finnmark

Regional planstrategi for Finnmark 2024-2028

Finnmark fylkeskommune
Finnmárkku fylkkagielda
Finmarkun fylkinkomuuni

Innhold

1 Innledning	5
Lenker til mer kunnskap om regional planlegging	6
2 Befolkning	6
Utviklingstrekk – Befolkning	7
Befolkningsutviklingen i Finnmark de siste årene	7
Befolkningen i Finnmark fram mot 2050	9
Lenker til mer kunnskap om befolkning	12
3 Beredskap	14
Utviklingstrekk - Beredskap:	15
Klima	15
Demografi	16
Teknologisk utvikling	16
Sikkerhetspolitisk situasjon	16
Sammensatte virkemidler	17
Påvirkning	17
Tillit, motstandskraft og egenbredskap	17
Infrastruktur, transport og forsyningssikkerhet	17
Helse- og akuttberedskap	18
Folkehelse	18
Tverrsektorielt samvirke	18
Totalberedskap og totalforsvar	18
Lenker til mer kunnskap om beredskap	21
4 Miljømessig bærekraft	22
Utviklingstrekk – Miljømessig bærekraft	??
Klimaendringer	24
Klimagassutslipp	25
Fornybar energi i Finnmark	27
Arealendringer	27
Naturmangfold	28
Lenker til mer kunnskap om miljømessig bærekraft	29

5 Sosial bærekraft	30
Utviklingstrekk – Sosial bærekraft	31
Oppvekst og levekårsforhold	32
Opplæring og kompetanse	34
Folkehelse og livskvalitet	38
Kultur, idrett og friluftsliv	40
Demokrati og medvirkning	44
Lenker til mer kunnskap om sosial bærekraft	44
6 Økonomisk bærekraft	46
Utviklingstrekk – Økonomisk bærekraft	47
Bærekraftig kommuneøkonomi	47
Bærekraftig ressursutnyttelse	49
Bærekraftig verdiskaping	51
Arbeid	53
Næring	56
Lenker til mer kunnskap om økonomisk bærekraft	60

1 Innledning

Verden er i endring, dette påvirker i stor grad også Finnmark. Den sikkerhetspolitiske situasjonen i Europa har endret seg drastisk etter Russlands invasjon av Ukraina. Finnmark står i likhet med resten av verden overfor en klima-, natur- og energikrise. Befolkningsutviklingen følger globale trender, som innebærer at mange distriktskommuner opplever økende grad av fraflytting, lave fødselstall og en aldrende befolkning. Den teknologiske utviklingen med mer digitalisering og bruk av kunstig intelligens innebærer også betydelig grad av omstilling.

De utviklingstrekk og utfordringer som beskrives i dette kunnskapsgrunnlaget legger videre premisser for politikken som skal vedtas i «Utviklingsplan for Finnmark 2024 – 2028» i desember 2024. Endringene byr på utfordringer, men vil også åpne for nye muligheter.

Utarbeiding av et kunnskapsgrunnlag er første del av prosessen i arbeidet med «Regional planstrategi - Utviklingsplan for Finnmark 2024 – 2028». Regional planstrategi er forankret i plan- og bygningsloven og skal dermed oppfylle de krav loven stiller til innhold og prosess. Regional planlegging er et verktøy for samfunnsutvikling som krever et godt samarbeid mellom mange aktører, på tvers av sektorer og forvaltningsnivå.

Kunnskapsgrunnlaget er faktabasert og peker på de viktigste utviklingstrekkene og utfordringene i Finnmark. Kunnskapsgrunnlaget skal danne grunnlag for valg av satsingsområder, langsiktige utviklingsmål og konkrete planer og strategier som forankres i utviklingsplanen. Kunnskapsgrunnlaget skal bidra til at politiske beslutninger fattes på et solid grunnlag.

Kunnskapsgrunnlaget er strukturert etter følgende tema:

- Befolkning
- Beredskap
- Bærekraft; miljømessig, sosial og økonomisk

Temaene er forankret i nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, vedtatt ved kongelig resolusjon 20. juni 2023.

Til hvert tema har det vært arrangert innspillmøter med bred deltakelse fra samfunnsaktører i Finnmark som ga mange gode innspill til det videre arbeidet med kunnskapsgrunnlaget.

Lenker til mer kunnskap om regional planlegging:

[Plan- og bygningslovens kap. 7: Regional planlegging](#)

[Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging](#)

2 Befolkning

Befolkningsutvikling viser endringen i en befolkning over tid, og påvirkes av antall fødsler, dødsfall, innvandring og utvandring.

Utviklingstrekk - Befolkning

- Befolkningen i Finnmark kjennetegnes av stadig færre innbyggere, samtidig som andelen yngre i forhold eldre blir stadig mindre, deriblant kvinner i fruktbar alder.
- Finnmark har de siste ti årene hatt et fødselsoverskudd tilsvarende 0,7 prosent og netto utflytting på 0,9 prosent, og er med dette eneste fylket her til lands som har hatt nedgang i folketallet.
- Fruktbarheten har vært som landsgjennomsnittet, men dødeligheten har imidlertid vært høyst av alle fylker her til lands.
- Flyktningstrømmen fra Ukraina har bidratt til befolkningsvekst det siste året og til at folketallet er høyere i dag enn det var ved tusenårsskiftet, men de som kommer flytter også raskt ut av fylket igjen.
- Framskrivninger tyder på at Finnmark vil være avhengig av fortsatt innvandring for å opprettholde folketallet i framtiden.
- Framskrivninger tyder også på at forsørgerbyrden vil bli enda tyngre for den arbeidende delen av befolkningen.

Befolkningsutviklingen i Finnmark de siste årene

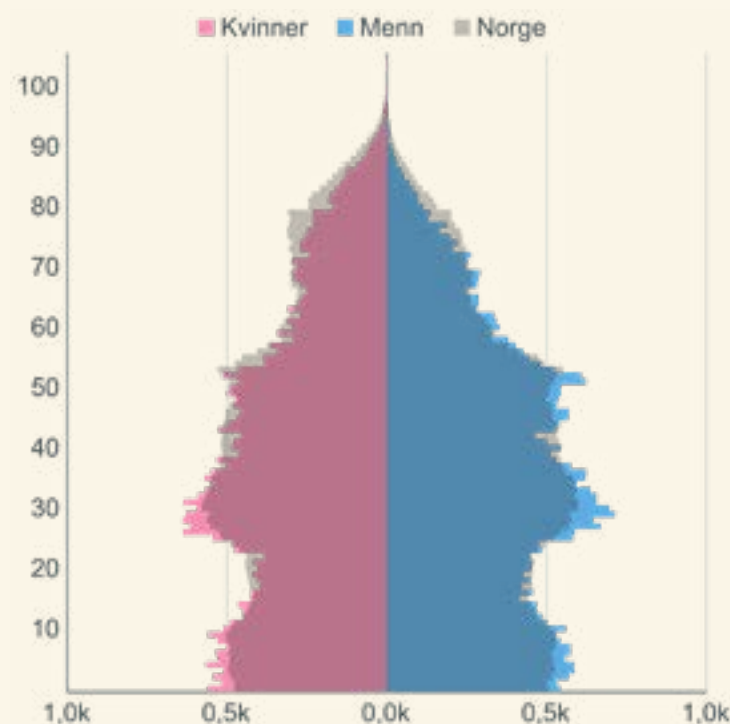
Befolkningen har blitt færre og eldre

Befolkningsutviklingen i Finnmark er preget av synkende innbyggertall og økende skjevheter i kjønns- og alderssammensetningen i befolkningen i flesteparten av kommunene. Finnmark er det eneste fylket i landet som har hatt en nedgang i innbyggertallet i siste tiårperiode. Innbyggertallet sank fra 75 207 innbyggere i 2014 til 75 053 i 2023, som tilsvarer en nedgang på 0,2 prosent. Ser vi utelukkende på kommunene i Finnmark er det kun Alta og Hammerfest som har hatt vekst i innbyggertallet i den siste tiårsperioden. Alle de andre finnmarkskommunene har hatt nedgang.

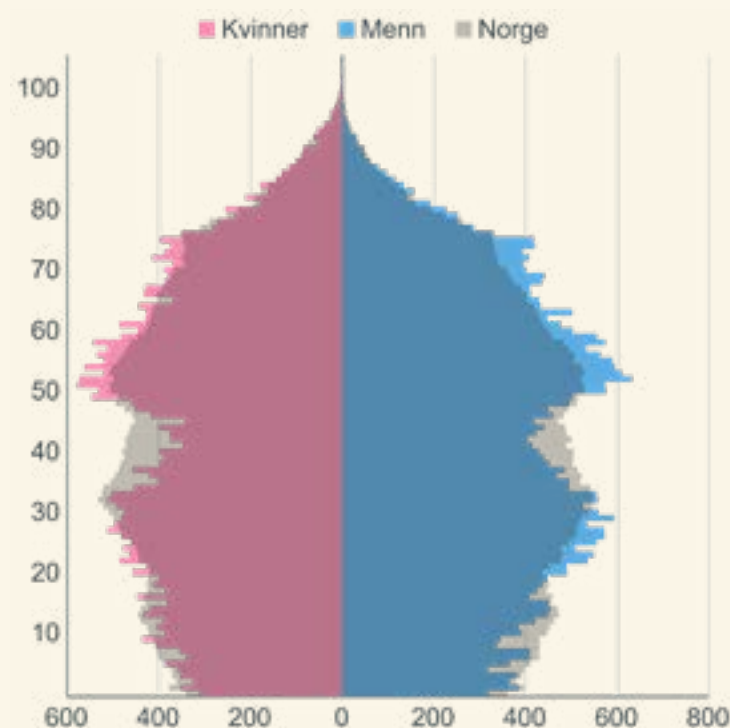
Befolkningens fordeling på alder og kjønn har stor betydning for antall fødte og døde. Befolkningspyramidene under viser antall innbyggere i Finnmark etter kjønn og alder i henholdsvis 2000 og 2023. Skyggene i befolkningspyramidene viser fordelingen i Norge etter alder og kjønn. Vi kan da se hvilke aldersgrupper som Finnmark har relativt mange av i forhold til landet. Steder med mange eldre vil normalt få flere døde. Steder med en stor andel kvinner i fødedyktig alder får normalt flere fødte. Befolkningspyramidens form vil dermed kunne forklare forskjeller i fødselsbalansen.

Når vi sammenligner befolkningspyramider over tid ser vi at det var en svært liten andel eldre i Finnmark i 2000, samtidig som det var en stor andel innbyggere rundt 30 år og en stor andel barn. I 2023 er andel innbyggere mellom 24 og 40 år lavere i Finnmark enn i resten av landet. Demografien i Finnmark var fordelaktig for befolkningsveksten i 2000, men er nå langt mindre gunstig.

Figur 1: Befolkningspyramide Finnmark 2000. Antall innbyggere etter kjønn og alder i Finnmark. Skyggen viser hvordan fordelingen på kjønn og alder er i Norge (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse Kap. 1.2.7 Innbyggere etter kjønn og alder](#)).

Figur 2: Befolkningspyramide Finnmark 2023. Antall innbyggere etter kjønn og alder i Finnmark. Skyggen viser hvordan fordelingen på kjønn og alder er i Norge (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 5.2.6 Alder og kjønn](#)).

Skjevheten i befolkningen henger sammen med lave fødselstall, men er også et uttrykk for en global trend som følger utdanning og velstand. Befolkningsutviklingen er derfor et resultat av både regionale, nasjonale og globale trender. Den økende levealderen er i seg selv et uttrykk for god helse, god livskvalitet og høyt utdanningsnivå. Økonomisk velstand og er isolert sett å betrakte som et gode, men fører også til en forsterking av kjønns- og aldersskjevheten som følger av flyttemønstrene i fylket og landet.

Innvandring har forhindret enda større nedgang

Flyttemønsteret har gjennom flere år vært avhengig av kommunens sentralitet. Flyttestrømmen har typisk gått mot byer og tettsteder i fylket, men likevel i hovedsak ut av fylket. Kvinner flytter i større grad enn menn og unge flytter i større grad enn gamle. Utviklingen er tydeligst i kommuner med lav sentralitet, noe som gjør at de mest spredtbygde kommunene opplever en aldring av befolkningen med relativt flere gamle i forhold til unge og flere menn i forhold til kvinner. Når færre unge i yrkesaktiv alder skal forsørge kommunens innbyggere, øker også forsørgerbyrden.

Fødselsoverskuddet i Finnmark tilsvarte 0,7 prosent av folketallet den siste tiårsperioden, mens fylket hadde en nettoutflytting på 0,9 prosent. Nedgangen i innbyggertallet var altså ikke mer enn 0,2 prosent, men kunne imidlertid ha vært enda større hadde det ikke vært for innvandringen fra Ukraina de siste to årene. Innvandringen fra Ukraina har bidratt til at Finnmarks befolkning i dag er høyere enn det var ved tusenårsskiftet.

I 2023 var det omtrent fødselsbalanse, men en stor netto innflytting på 1,2 prosent av folketallet. Finnmark hadde faktisk fjerde høyeste befolkningsvekst av alle fylker her til lands dette året. Dette skyldtes i all hovedsak tilveksten av ukrainere, som tilsvarte 1,3 prosent av

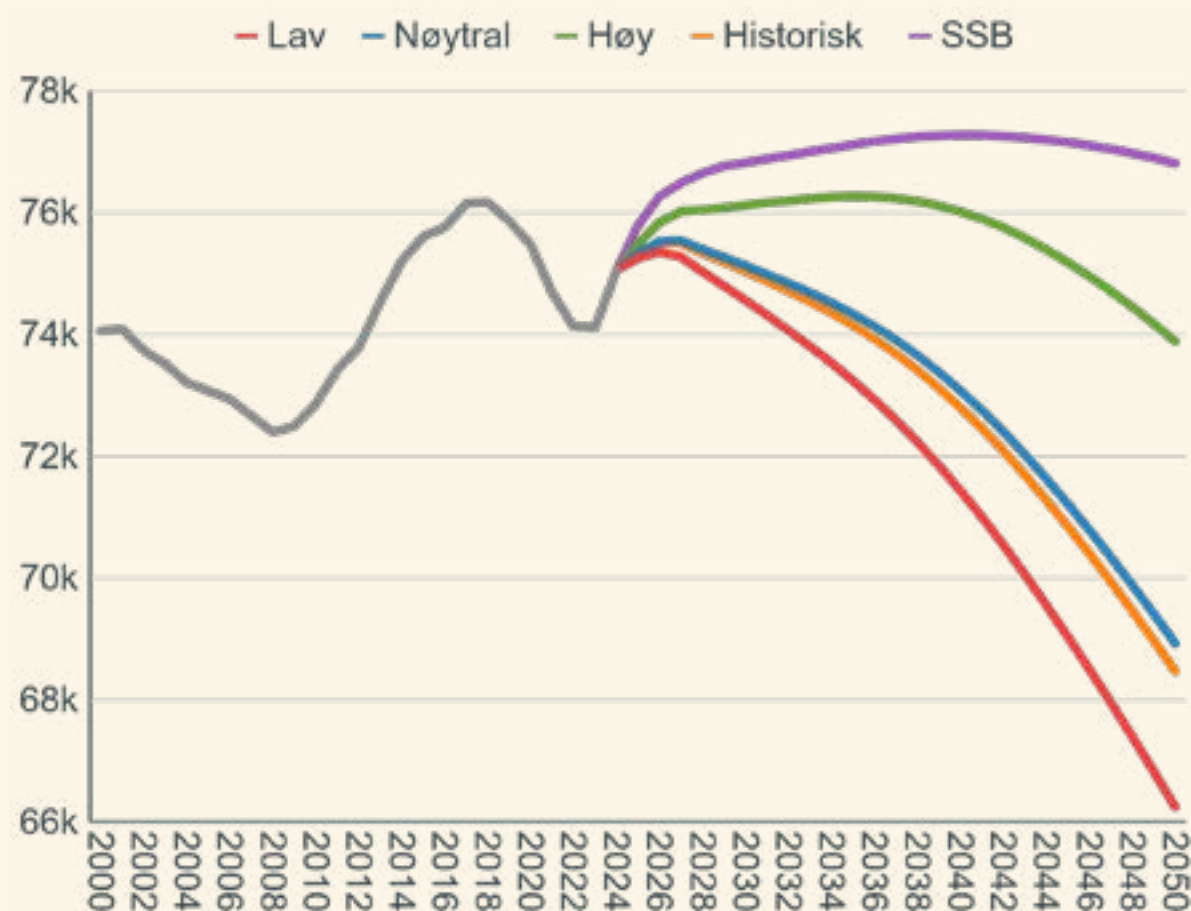
folketallet dette året. Det ville altså blitt nedgang uten ukrainerne. Innvandring fra Ukraina stoppet befolkningsnedgangen i 2022 og skapte vekst i folketallet i 2023. Antallet ukrainere økte med 639 i 2022 og økte med ytterligere 974 i 2023. Kommunene i Finnmark bosatte flere ukrainere i forhold til folketallet enn resten av landet disse to årene. I 2023 hadde Vadsø, Sør-Varanger og Vardø størst befolkningsvekst av kommunene i fylket, noe som i all hovedsak kan forklares med høy innvandring av ukrainske flyktninger. En del flyktninger fra Ukraina blir riktignok registrert når de er på mottak og flytter raskt videre til en annen kommune, i et annet fylke.

Befolkningen i Finnmark fram mot 2050

Befolkningsframskrivninger med ulike scenarier

Det finnes ingen fasit når det gjelder befolkningsframskrivninger. Det som gjør framskrivningene forskjellige, er imidlertid de ulike forutsetningene som ligger til grunn. Telemarksforskning bruker for eksempel en annen modell enn SSB når det gjelder flytting mellom kommuner, og det forklarer også hvorfor framskrivningene deres er såpass forskjellige. Usikkerheten i befolkningsframskrivningene øker dessuten med økt tidshorisont, og det er særlig høy usikkerhet knyttet til forutsetningene om innvandring.

Statistisk sentralbyrå (SSB) utarbeider framskrivninger som anslår befolkningsveksten i fylket på lang sikt. Befolkningsutviklingen påvirkes av fruktbarhet, levealder, innenlandsk flytting og innvandring. I henhold til SSBs hovedalternativ (MMMM), som angir middels vekst i fruktbarhet, levealder, innenlandsk flytting og innvandring, vil det bli en positiv og jevn befolkningsvekst i Finnmark i perioden fra 2022 til 2044. Deretter vil det bli en

Figur 3: Antall innbyggere i Finnmark i ulike scenarier samt SSBs framskrivning. (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 5.2.3 Befolkningsvekst i Finnmark](#))

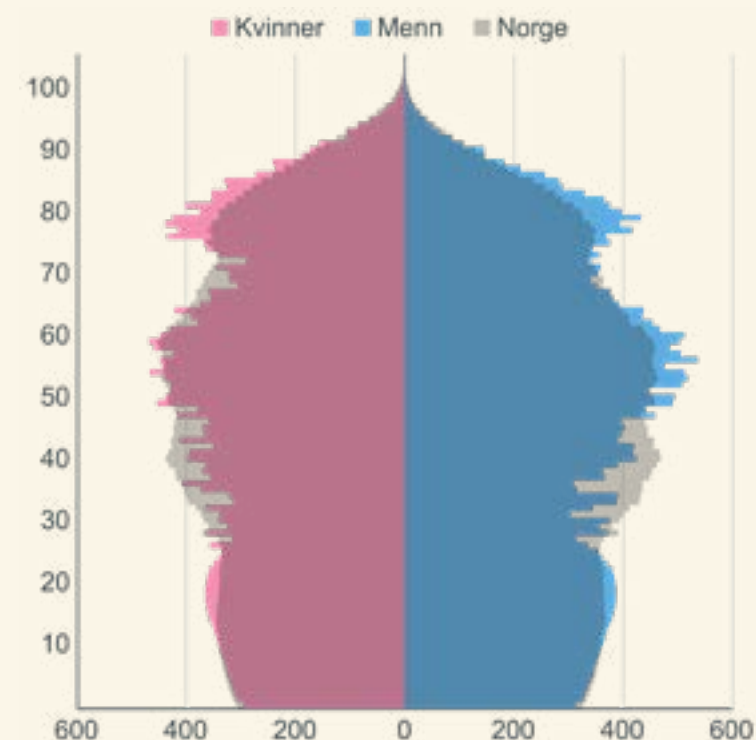
svak befolkningsnedgang frem mot 2050. Slår framskrivningen til SSB til vil Finnmark gå fra å ha 74 129 innbyggere i 2022 til å ha 75 376 i 2050. Finnmarks andel av den norske befolkningen vil imidlertid synke noe, ettersom det forventes at befolkningsveksten i Finnmark vil bli 1,68 prosent, mot 11,21 prosent for hele landet. SSBs prognoser viser at folk velger seg byer og tettsteder fremfor spredtbygde områder og sør fremfor nord.

Framskrivningene til SSB er imidlertid mer optimistisk enn andre framskrivninger. Telemarksforskning finner for eksempel i sin regionale analyse, at selv med høy bostedsattraktivitet, vil Finnmark få en nedgang i folketallet. Slår denne analysen til vil Finnmark ha 70 248 innbyggere i 2050. Fortsetter Finnmark derimot med samme bostedsattraktivitet som i de siste ti årene, vil fylket ikke ha mer enn 66 203

innbyggere i 2050. Ifølge den regionale analysen til Telemarksforskning er det svært lite sannsynlig at folketallet skal øke i Finnmark. Det som kan endre på dette bildet er innvandringen til Norge. Dersom den blir høyere enn SSB har framskrevet, øker også sannsynligheten for at det kan bli befolkningsvekst i Finnmark.

Opphopning av eldre rundt 80 år

Befolkningspyramiden for Finnmarks befolkning i 2023 og en tilsvarende basert på framskrivninger for 2050, gjør det mulig å sammenligne alders- og kjønnsammensetningene. Endringer i alders- og kjønnsammensetning vil kunne gi en pekepinn på hvordan dette kommer til å påvirke fremtidige tjenestebehov og hvilke politiske hensyn man derfor bør ta.

Figur 5: Befolkningspyramide Finnmark Framskrevet 2050. Antall innbyggere på ulike alderstrinn for kvinner og menn i valgt alternativ og år. Skyggen viser hvordan fordelingen på landsbasis er. (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 5.2.6 Alder og kjønn](#))

Det forventes en opphopning av innbyggere rundt 80 år i Finnmark i 2050. Dette er også årsaken til at fødselsbalansen er forventet å bli negativ. Antall barn og unge i aldersgruppen 0-19 år forventes å synke. For innbyggere i aldersgruppen 20-66 år, der vi finner arbeidsstyrken, viser alle scenariene nedgang. Det kan derfor bli en utfordring for både næringslivet og det offentlige i fylket å rekruttere tilstrekkelig arbeidskraft.

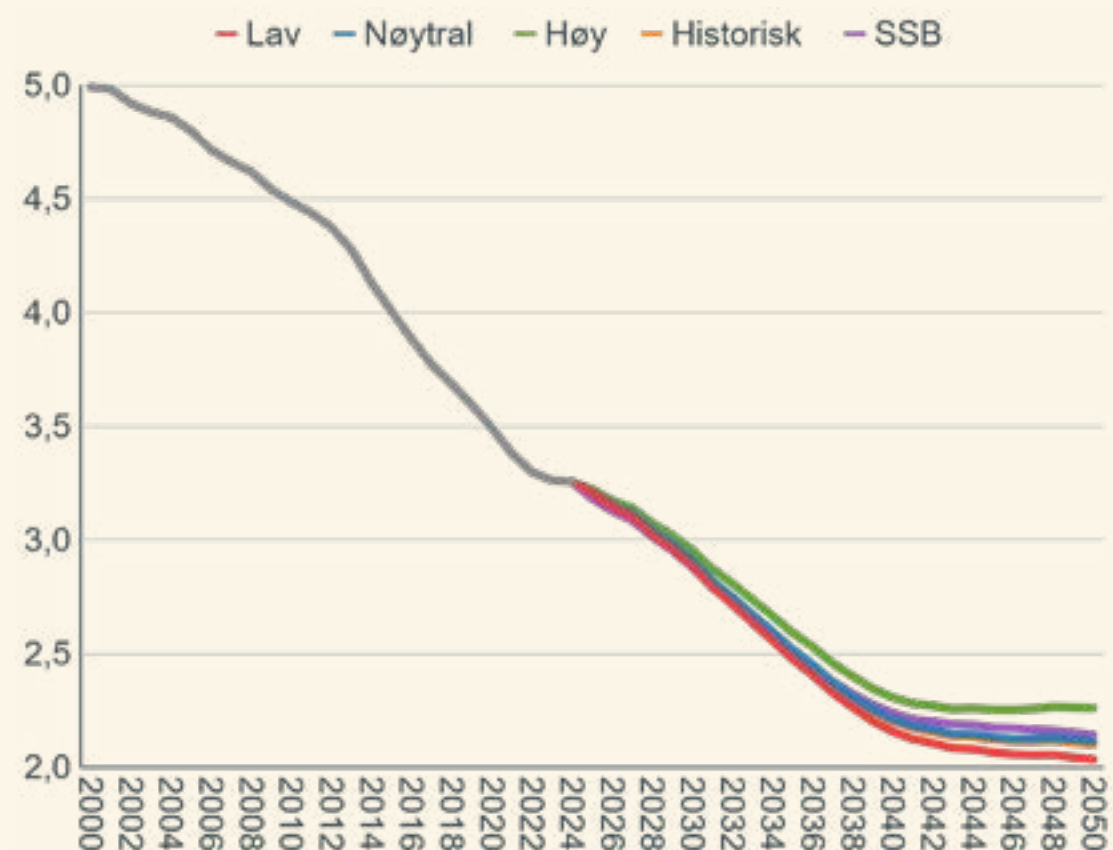
Forsørgerbyrden forventes å bli tyngre

Forsørgerbyrden beskriver forholdet mellom antall personer i aldersgrupper hvor det er vanlig å være yrkesaktiv, og aldersgrupper hvor det ikke er vanlig å være yrkesaktiv. Den gir et anslag på hvor mange yrkespassive personer som skal forsørges av hver potensiell yrkesaktiv person. I Norge er det personer i aldersgruppen 20-66 år som har størst sannsynlighet for å være yrkesaktiv.

Forholdet mellom yrkesaktive og ikke er yrkesaktive, vil ha vesentlig betydning for samfunnsutviklingen og planleggingen i fylket fremover.

Befolkningsutviklingen viser at Finnmark har fått en stadig økende eldre befolkning. Som følge av dette har også eldreforsørgerbyrden blitt tyngre de siste tjue årene. Denne utviklingen forventes å fortsette i tiden frem mot 2050. I år 2000 var det 5 personer i alderen 20-66 år for hver person over 66 år. Siden den gang har tallet blitt stadig mindre. I 2022 var tallet sunket til 3,3. Framskrivninger som er gjort av både SSB og Telemarksforskning viser at denne trenden vil fortsette. Eldreforsørgerbyrden forventes å bli så lav som mellom 2,1 og 1,8 i 2050. Trenden er en naturlig konsekvens av en stadig økende eldre befolkning og at færre fødes. Det er sannsynlig at Finnmark følger den samme utviklingen som resten av landet, som forventes å ha en eldreforsørgerbyrde på 2,2 i 2050. Det er derfor rimelig å anta at kampen om

Figur 6: Eldreforsørgerbyrde i Finnmark. Forsørgerbyrden for ulike attraktivitetsscenarier i Finnmark. (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 5.2.7 Forsørgerbyrde](#))

arbeidskraft vil tilspisses og at dette vil gjelde for de fleste sektorer.

Lenker til mer kunnskap om befolkning

[Telemarksforskning: Regional analyse](#)

[Statistisk sentralbyrå \(SSB\): Statistikkbanken](#)

3 Beredskap

Beredskap, samfunnssikkerhet og totalforsvar berører hele samfunnet på tvers av alle sektorer. Det omfatter forebygging og hverdagens grunnberedskap, håndtering av situasjoner, opprettholdelse av tjenester og funksjoner i hele krisespekteret samt evnen til å forsvare landet i konflikt eller krig. Situasjoner og hendelser kan være utløst av naturen, være utslag av tekniske eller menneskelige feil, eller av bevisste handlinger fra kriminelle eller statlige aktører.

Den forverrede sikkerhetspolitiske situasjonen som følge av Russlands krig i Ukraina og statlige aktørers bruk av sammensatte virkemidler forsterker behovene for å jobbe aktivt og bredt med beredskap, samfunnssikkerhet og totalforsvar i Finnmark i årene framover.

Sentrale problemstillinger og utviklingstrekk knyttet til temaet «Beredskap» er basert på blant annet Fylkes ROS for Troms og Finnmark 2022-2025, åpne nasjonale trussel- og risikovurderinger fra myndighetene 2024, Forsvarskommisjonens NOU 2023:14 Forsvar for fred og frihet, Totalberedskapskommisjonens NOU 2023:17 Nå er det alvor, samt bidrag fra innspillmøtet om temaet «Beredskap» 12. januar 2024.

Utviklingstrekk - Beredskap

- Klimaendringene skjer raskere i nord enn ellers i landet med risiko for flere og sammenfallende ekstremhendelser.
- De demografiske endringene innebærer utfordringer med tanke stabil bosetting og befolkningsgrunnlag, som igjen er viktig for å hevde suverenitet.
- Teknologiske utvikling gir nye muligheter, men byr også på sårbarheter og sikkerhetsutfordring.

- Den sikkerhetspolitiske situasjonen har endret seg dramatisk etter den russiske fullskalainvasjonen av Ukraina i februar 2022.
- Statlig bruk av sammensatte virkemidler gir nye og mer komplekse utfordringer.
- Påvirkning gjennom feil- og desinformasjon treffer bredt, og kunstig intelligens muliggjør spredning på en helt annen og mer troverdig måte enn tidligere.
- Tendenser til sterkere polarisering av kulturelle og politiske konfliktlinjer gir økt sårbarhet for påvirkning.
- Finnmark ligger i enden av de nasjonale forsyningslinjene, som gjør transport og forsynings sikkerheten sårbar.
- Helse- og akuttberedskapen i Nord-Norge har andre og mer krevende utfordringer enn ellers i landet, noe som har sammenheng med dårlige værforhold, lange avstander, sårbart veinett, og behovet for flytransport for å frakte pasienter, personell og medisiner.
- Vold i nære relasjoner, sosial kontroll og trusler, utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem.
- Dagens regelverk for offentlige anskaffelser kan i enkelte sammenhenger være en utfordring for tverrsektorielt samvirke i beredskap.

Klima

Klimaendringene skjer raskere i nord enn ellers i landet. Det gir dårligere og farligere vær, med risiko for flere og sammenfallende ekstremhendelser. Samtidig gir klimaendringer nye betingelser for næringsaktivitet og aktivitetsmønstre, med nye muligheter for turisme, transport og utnyttelse av naturressurser. Dette gir imidlertid også nye beredskapsutfordringer og beredskapsbehov.

Demografi

Den demografiske utviklingen preges mange steder av aldring, sentralisering og fraflytting. Stabil bosetting er viktig for å hevde suverenitet, og befolkningsgrunnlaget er nødvendig for å ha hoder og hender til å ivareta grunnberedskapen i samfunnet. Befolkningssammensetning er viktig både med tanke på alder og tilknytning til Norge. Tema knyttet til demografi og befolkning er ivaretatt i kapitlet «Befolkning».

Teknologisk utvikling

Utvikling av teknologi er en stor driver av endringer i samfunnet, og i måten vi lever og jobber på. Dette gir nye muligheter og nye utfordringer. Tempoet i utviklingen er høyt, og potensialet i for eksempel kunstig intelligens er vanskelig å over-skue. Sammen med mulighetene kommer

sårbarheter og sikkerhetsutfordringer, for eksempel med digitale verdikjeder i kritiske samfunnstjenester. Digital sikkerhet berører alle virksomheter og hele befolkningen.

Sikkerhetspolitisk situasjon

Den sikkerhetspolitiske situasjonen har endret seg dramatisk etter den russiske fullskalainvasjonen av Ukraina i februar 2022. Dette har fått store konsekvenser for alt samarbeid med Russland, også regionalt. I samsvar med sanksjonene har all kommunikasjon på offentlig og institusjonelt nivå opphørt, og det er svært få frivillige aktører som makter å opprettholde en aktiv kontakt med aktører i Russland innenfor det stadig mindre mulighetsrommet som fins. Slik kan vi forvente at det kommer til å være lang tid fremover.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen, i kombinasjon med klimaendringene, medfører større forventninger og krav til forsyningssikkerhet og totalberedskap i nordområdene.

Den sikkerhetspolitiske situasjonen er usikker og uforutsigbar, og trusselbildet er alvorlig forverret. Russland er den største utfordringen for Norge og Finnmark, samtidig som Kina har strategiske ambisjoner og interesser som blant annet omfatter nordområdene og Arktis.

Sammensatte virkemidler

Statlig bruk av sammensatte virkemidler gir nye og mer komplekse utfordringer, og pågår i Finnmark i dag. Denne aktiviteten skjer i fredstid, er ofte fordekt eller skjult. Hvem som står bak og hva som er intensjonen er ofte ukjent. Hendelser må derfor håndteres som kriminalitet med rettstatens virkemidler, og ses i sammenheng med organisert og annen alvorlig kriminalitet.

Påvirkning

Påvirkning gjennom feil- og desinformasjon treffer bredt, og kunstig intelligens muliggjør spredning på en helt annen og mer troverdig måte enn tidligere. I arbeidet mot feil- og desinformasjon er tilgangen på og formidlingen av kvalitetssikret informasjon og kunnskap om kildekritikk avgjørende for kritisk tenkning og for å bygge opp under aktiv samfunnsdeltakelse og tiltro til demokratiske beslutningsprosesser.

Tillit, motstandskraft og egenberedskap

Tillit er limet i den norske modellen og en forutsetning for et stabilt demokrati, også i krisetider. Befolkningens motstandskraft og egenberedskap handler både om å kunne ta vare på seg selv og sine nærmeste i en kritesituasjon og om

den psykologiske evnen til å forstå og håndtere ulike former for påvirkning. De historiske og kulturelle erfaringene i Finnmark er annerledes enn i andre deler av landet, og avstanden til sentrale strøk kan oppleves som stor. En lang rekke aktuelle og relevante kulturelle og politiske konfliktlinjer berører Finnmark spesielt, og tendenser til sterkere polarisering gir økt sårbarhet for påvirkning.

Infrastruktur, transport og forsyningssikkerhet

Finnmark ligger i enden av de nasjonale forsyningslinjene. Transport og forsyningssikkerhet er en sårbarhet og i seg selv beredskapsutfordring. Uvær, skred og skredfare fører til stengte veier. Omkjøringsmuligheter er begrenset, og Finnmark er avhengig av transportinfrastrukturen i Finland og Sverige. Flytransport er også avgjørende, både innad i Finnmark og for reiser ut av fylket, for befolkningen, samfunnet generelt og i helseberedskapen. Infrastrukturen for vann, strøm, kraft og elektronisk kommunikasjon i Finnmark er også begrenset og sårbar.

Landbruket spiller en viktig rolle i med tanke på sikkerhet og beredskap i Finnmark. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon understreker betydningen av å i størst mulig grad være selvforsynt med mat. Det har over tid vært nedgang i antall bruk i Finnmark. For snu denne utviklingen må det legges til rette for et lønnsomt og bærekraftig jordbruk. Samvirkestrukturen må bevares og fagmiljøene må styrkes. Tilrettelegging for at samvirkeaktørene og de private næringsmiddelprodusentene i regionen i størst mulig grad bruker nordnorske råvarer i sin produksjon, kan bidra til å styrke selvforsyningsgraden. Det samme kan økt produksjon av nødvendighetsvarer som poteter og grønnsaker gjøre.

Helse- og akuttberedskap

Helseberedskap innebærer at befolkningen tilbys nødvendig helsehjelp og sosiale tjenester ved kriser og katastrofer i fredstid og krig. Utfordringsbildet i Nord-Norge skiller seg fra andre deler av landet ved at det er mye dårlig vær, lange avstander og sårbart veinett, samt at man er avhengig av flytransport for å frakte pasienter, personell og medisiner. Disse observasjonene bygger på totalberedskapskommisjonens NOU, Nå er det alvor, fra 2023.

Som del av vertsnasjonsstøtten i NATO har spesialisthelsetjenestene ansvar for å tilby støtte ved behov. Forsvarets langtidsplan legger opp til en betydelig styrking av forsvaret i Finnmark. Den sikkerhetspolitiske situasjonen og forsvaret aktivitet i Finnmark kan få konsekvenser for det sivile helsetjenestetilbudet. I en situasjon hvor Helse Nord skal kutte i budsjettene og opplever betydelige bemanningsutfordringer, kan det framstå som en urealistisk forventning at Helse Nord skal klare å svare ut alle forpliktelsene til helseberedskap for befolkningen.

Helse Nord beskriver i høringsnotatet «Tiltak for sikre bærekraft i Helse Nord» at helseberedskapen så langt har vært robust ved kriser. Samtidig vises det til at regionen er avhengig av å leie inn helsepersonell, en sårbarhet som ble tydelig under pandemien da grensene ble stengt. Det påpekes videre at «Regionen er ikke tilstrekkelig robust med tanke på egen personelltilgang for å kunne håndtere større, grensekryssende kriser eller krig, spesielt ved samtidighet.

Dette synliggjør at helseberedskapen i nord fungerer innenfor dagens situasjon, men det er lite å gå på ved større kriser og katastrofer. Det er satt ned en interdepartemental arbeidsgruppe for sivil-militært helseberedskapsarbeid i nord. Her skal det blant annet sees på akuttberedskap og beredskapsfinansiering for å dekke forsvarets behov.

Folkehelse

Vold i nære relasjoner, sosial kontroll og trusler, utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem. Barn og unge er spesielt utsatt, og undersøkelser viser at samer er mer utsatt for vold enn andre. Helhetlig og samordnet innsats vil være viktig i forebyggingsarbeidet. Å rekruttere flere personer med lokal tilknytning til beredskapsorganisasjoner kan bidra til stabil bemanning, lokalkunnskap og kulturforståelse.

Tverrsektorielt samvirke

Sammensatte trusler kan utfordre og undergrave samfunnsfunksjonene og beredskapssystemene, og samtidig true både samfunnssikkerheten og statssikkerheten. Sammensatte trusler innebærer et bredt spekter av virkemidler og må møtes med tverrsektorielt samvirke, både på tvers av sivil side og sivil-militært. Sivilsamfunnet, og ikke minst næringslivet og frivilligheten, blir stadig viktigere, både i den sivile beredskapen i fredstid og i forsvaret av Norge.

Dagens regelverk for offentlige anskaffelser hindrer i en viss grad at store statlige og regionale aktører i Finnmark, som f. eks Statsforvalter, Politi, Forsvaret, Helseforetak, FoU- institusjoner, kan anskaffe varer og tjenester fra lokale leverandører. Sett i lys av dagens sikkerhetspolitiske situasjon kan økt bruk av lokale leverandører bidra til styrket beredskap og forsvarsevne. Det er i fredstid vi bygger kapasitet til å kunne levere i en evt. krise eller krig.

Totalberedskap og totalforsvar

En nødvendig og omfattende satsing på Forsvaret krever også et styrket totalforsvar. Finlands og Sveriges medlemskap i NATO gir nye muligheter for samarbeid om beredskap, samtidig som det også kan føre til et økt spenningsnivå. Situasjonen vil kreve mer av sivilsamfunnet for

Foto: Sunniva Tønsberg Gaski

å oppfylle NATOs forventninger til sivil beredskap og motstandsdyktighet (NATOs sju forventninger til robusthet i kritiske samfunnsfunksjoner, artikkel 3) og økt evne til å yte vertslandsstøtte i øvelser og reelle situasjoner (artikkel 5).

NATOs syv grunnleggende forventninger til motstandsdyktighet i kritiske sivile samfunnsfunksjoner:

1. Sikkerhet for kontinuitet i nasjonale styringssystemer og kritiske offentlige tjenester
2. Robust energiforsyning
3. Evne til å håndtere ukontrollerte forflytninger av mennesker
4. Robust mat- og vannforsyning
5. Evne til å håndtere masseskader
6. Robuste kommunikasjonssystemer
7. Robuste transportsystemer

Totalberedskap er samfunnets evne til, på en planmessig, forberedt og koordinert måte, å mobilisere dets samlede ressurser for å stå best mulig rustet overfor et sammensatt risiko- og trusselbilde. Dette inkluderer en samlet minimumsevne til å håndtere kjente trusler og forventet risiko, så vel som overraskende og uventede hendelser; sivile og militære, naturgitte og menneskeskapte. Forutsetningen er et samlet, samordnet bilde av aktuelle og mulige risikoforhold; et nasjonalt trusselbilde.

Totalberedskapskommisjonen la for sitt arbeid til grunn et helhetlig risiko-, sårbarhets- og trusselbilde som grunnlag for å mobilisere samfunnets samlede ressurser i beredskapsarbeidet. Totalberedskapstilnærmingen går lenger enn det tradisjonelle totalforsvarskonseptet, som mest er knyttet til samfunnets evne til å bidra til forsvaret av landet i krise og krig, og først og fremst gjennom å understøtte det militære forsvaret.

Forsvaret skal på sin side kunne støtte andre deler av samfunnet ved sivile kriser. Totalberedskapen omfatter også den private sfære samt den mentale og kognitive dimensjonen. Dette er blitt særlig viktig i en tid med sammensatte trusler, som blant annet innebærer målrettede forsøk på desinformasjon og polarisering, blant annet gjennom målrettede påvirkningsoperasjoner.

Totalberedskap omfatter tre sentrale utfordringer og muligheter:

1. **Samordning av ressurser:** Mobilisering og utnyttning av samfunnets beredskapsressurser, for størst mulig samlet effekt. Dette krever samordning og samvirke mellom militært og sivil beredskapsapparat; mellom offentlige, private og frivillige aktører; og ikke minst: en styrking av befolkningens egenberedskap og beredskapsbevissthet.
2. **Helhetlig trusselvurdering:** Samordnet innhenting, sammensetting, analyse og deling av kunnskap til alle aktuelle aktører. Dette innebærer en målrettet samordning av oppdaterte risiko- og sårbarhetsanalyser på regionalt og lokalt nivå, og trusselvurderinger på nasjonalt nivå. Samlet forståelse for sannsynlighet og konsekvensen av risiko på alle områder og nivåer er en forutsetning for å dimensjonere samfunnets samlede beredskapsressurser, og for å kunne ta nødvendig høyde for usikkerhet, og klargjøre vilje til å akseptere risiko.
3. **Samlet styring:** Samordnet og overordnet styring av beredskapstiltak og -ressurser, i forhold til et erkjent trusselbilde, og politiske mål og prioriteringer. Størst mulig effekt av samlede, men alltid begrensede, beredskapsressurser krever overordnet styring: faglig begrunnet og politisk besluttet – og på alle forvaltningsnivå.

Lenker til mer kunnskap om beredskap

[Fylkes ROS Troms og Finnmark 2022-2025](#)

[Fokus 2024. E-tjenestens trusselvurdering](#)

[PST: Nasjonal Trusselvurdering 2024](#)

[NSM: Risiko 2024](#)

[NOU 2023:17 Nå er det alvor. Totalberedskapskommisjonen](#)

[NOU 2023:14 Forsvar for fred og frihet. Forsvarskommisjonen](#)

[Tiltak for å sikre bærekraft i Helse Nord - høringsnotat](#)

[Store norske leksikon: Definisjon - Totalberedskap](#)

4 Miljømessig bærekraft

Noen av FNs bærekraftsmål med fokus på klima, miljø og natur.

Miljødimensjonen av bærekraftig utvikling handler om å ta vare på naturen og klimaet som en fornybar ressurs. Det må opprettholdes en balanse mellom bruk av naturressurser og bevaring av miljøet på lang sikt. Dagens behov må imøtekommes uten å kompromittere mulighetene for fremtidige generasjoner å oppfylle sine behov. Dette innebærer å minimere negativ påvirkning på økosystemer, bevare biologisk mangfold, redusere forurensning og bruke ressurser effektivt og forsvarlig.

Menneskers livsgrunnlag er helt avhengig av naturen. Måten vi bruker naturen på i dag, har store konsekvenser for natur og mennesker frem i tid. Klimagassutslippene varmer opp havet og lufta, ødelegger økosystemer og bidrar til at arter utrykkes. Dette kan gjøre oss mer sårbare for naturkatastrofer, true levebrødet vårt og bidra til konflikt om naturressurser.

Å legge til rette for en miljømessig bærekraftig utvikling kan gjøres gjennom reduksjon av klimagassutslipp og forurensning, sikre bevaring av biologisk mangfold og hindre tap av naturmangfold. I tillegg kan vi gjøre tilpasninger og endringer for at vi som samfunn er i stand til å håndtere endringene som er på vei.

Utviklingstrekk - Miljømessig bærekraft

- **Klimaendringer:** Store klimaendringer vil gi økt klimarisiko i form av stadig hyppigere ekstremvær med de konsekvenser det kan gi for samfunn, individ, bygningsmasser, infrastruktur og beredskap. Ett oppdatert planverk kan gi smartere, sikrere og mer kostnadseffektiv planlegging.
- **Klimagassutslipp:** Finnmark må, som resten av landet, bidra til de nasjonale og internasjonale målene for klimagassutslipp. I Finnmark er målet å redusere klimagassutslippene med 55 % fra 1990-nivå.
- **Arealendringer:** Klimaendringer vil bidra til endret arealbruk og arealbruksbehov. Dette kan føre til flere og mer alvorlige arealbrukskonflikter. Krav og behov for ny og grønnere energiutvinning kan komme på bekostning av naturmangfold, rovvilt, beitedyr og mennesker.
- **Naturmangfold:** Naturmangfoldet endres som følge av klimaendringer. Flere arter immigrer nordover. Det blir flere sykdommer og endret flora og fauna, noe som vil påvirke fylket vårt.

Foto: Sunniva Tønsberg Gaski

Klimaendringer

Klimaet er i endring. Vi får et varmere og våtere klima, og mer ekstremvær. Flom, skred, havnivåstigning og høyere temperaturer gir utfordringer for infrastruktur, matproduksjon, arealplanlegging og næringsvirksomhet.

Klimaendringene øker risikoen for oversvømmelser, erosjon av veger, skred og flom i fylket. Dette gir behov for tilpasning av totalberedskapen, infrastruktur og samfunnet for øvrig. Vi må tilpasse oss et endret, og til dels mer ekstremt klima også i Finnmark. Klimaendringene i arktiske strøk går mer enn tre ganger så raskt som ellers i verden.

Tap av naturområder, endringer av økosystemer og generelle klimaendringer vil påvirke hele befolkningen, og særlig urbefolkningen. Endringer i leveområder, beiteforhold og ressurstilgang i sjø, vann og vassdrag vil utfordre samenes tradisjonelle livsgrunnlag, næring og kulturøvelse som er sammenvevd med natur. Dette gjelder blant annet reindrift som i stadig økende grad opplever beitekriser. Det er viktig at samiske næringer og samisk kultur er robust ovenfor klimaendringer, og at urfolksrettigheter vektlegges når avbøtende tiltak og tilpasninger til klimaendringer planlegges.

Fokus på planlegging

Ivaretakelse av naturens egenverdi, bolyst og vekst kan gjøres gjennom planlegging for infrastruktur, boliger og næringsutvikling. Kommunenes arealplaner og regionalt planverk må ta høyde for endret arealbruk, ny teknologi og endrede behov i årene som kommer.

Statusoppdatering fra 2022 viser at den største andelen av arealplaner i Finnmark er fra perioden 1993-2017. Fire planer er fra 2018-2021. I 2024 er det flere kommuner som arbeider med ny planstrategi, og nye areal- og samfunnsplaner.

Fremdeles er det et etterslep av gamle planer i fylket.

Samferdsel spiller en viktig rolle i en bærekraftig utvikling. Areal og infrastruktur må sees i sammenheng. Arealplanleggingen må se lokalisering av boliger, arbeidsplasser og andre sentrale målepunkter i sammenheng med infrastrukturen og kollektivtilbudet slik at det kan legges til rette for flere gående, syklende og kollektivreisende. Spredt bosetting, hytteområder og utfartsparkering gir konsekvenser for veinettet og kollektivtilbudet. Det fører til økt bil- og arealbruk med konsekvenser som økt trafikkbelastning, økt luft- og støyforurensning og tap av naturlige habitater langs vegen. Byene med mellom 5000 og 10 000 innbyggerne kjennetegnes som bilbaserte med lite kapasitetsutfordringer på vegnettet. Det er et svakt befolkningsgrunnlag for kollektivtilbudet lokalt, samtidig som byene er viktige kollektivknutepunkt. Byene har behov for bedre tilrettelegging for gående og syklende. I dag har flere steder hovedveg gjennom sentrum, noe som innebærer støy, støv og ekstra utfordringer med trafiksikkerhet. Samhandling med offentlige aktører i tidlig fase for å avklare konsekvenser, og planlegge tiltak vil legge til rette for en bærekraftig utvikling i kommunene.

Vi må tilpasse oss et mer ekstremt klima

Klimaendringene vil medføre klimarisiko. Samlet sett kan klimarisiko få store konsekvenser for kommuneøkonomien og kommunens attraktivitet for næringsliv og beboere. For bedrifter vil klimarisiko påvirke rammevilkår, kompetansetilgang, konkurranseevne, kapitaltilgang og i sum av alt dette, deres eksistens. Fysisk klimarisiko er knyttet til de konsekvensene som kommer av det ekstreme været som vil treffe hyppigere og kraftigere. Mer styrtregn, flom, skred og tørke vil ikke bare gi akutte problemstillinger, men kreve omstilling av beredskapsapparatet, infrastrukturen og planverket for å kunne

tåle endringene på kort og lang sikt. For kommunene kan det være økonomisk formålstjenlig å være proaktiv og ta hensyn til ekstremvær i planlegging.

Klimarisiko innen samferdsel dreier seg om de mulige negative konsekvensene mer ekstremvær kan medføre for trafikkflyten og sikkerheten, samt behovet for tilpasning av infrastruktur for å møte endrede klimatiske forhold. Dette er hensyn som må ivaretas i planlegging, bygging og vedlikehold av infrastrukturen og kollektivtilbudet for å sikre et bærekraftig og forutsigbart vegnett og kollektivtilbud.

Klimaendringene vil påvirke transportnettet

Klimaendringene vil påvirke sikkerheten, framkommeligheten, forutsigbarheten og regulariteten i hele transportsystemet i Finnmark. Det vil bli mer krevende å drifte- og vedlikeholde veg- og kollektivnettet slik at framkommeligheten for person- og næringstransporten ivaretas. Nye tiltak vil kreve mer robuste og dyrere standarder. Dette kan være tiltak som å heve veien på fjelloverganger og høyere moloer i innseilinger. Nye null- og lavutslippsløsninger må være robuste og trygge å innfase. Dette forutsetter tilpasset teknologi, lade- infrastruktur, regelverk og akseptable kostnader. De største utfordringene med tanke på utslipp er på hurtigbåt. Dagens teknologi håndterer ikke samband opp mot 5-6 timer, noe som gjør det utfordrende å tilrettelegge for el-drift. Status viser dyrere løsninger for fartøy og tyngre kjøretøy. Dette vil øke transportkostnadene, og påvirke sårbarheten i transportsystemet og kollektivtilbudet i fylket. Det kan bli en utfordring å ha tilstrekkelig med ressurser til å være i forkant av klimautfordringene, noe som kan øke konsekvensene i ett lengre perspektiv. En krevende flaskehals som må løses, er sikker tilgang til kraft ved betydelig overgang til batteri, og hurtiglading.

Klimagassutslipp

For å nå internasjonale, nasjonale og regionale klimamål må vi redusere klimagassutslippene.

I Finnmark står Hammerfest med Melkøya for det største utslippet. Ser vi bort i fra Melkøya er tallene sammenlignet med andre byer lite. For å nå vedtatte utslippskutt må vi også innføre tiltak innen transport, industri og private husholdninger. Sjøfart er den nest største utslippsposten i Finnmark, etter Melkøya. Innen sjøfart har passasjerskip, gasstankere og fiskeskip hatt størsteparten av utslipp. Tabellene på neste side viser utslipp i Finnmark.

Utslippskuttene for samferdsel er stabile

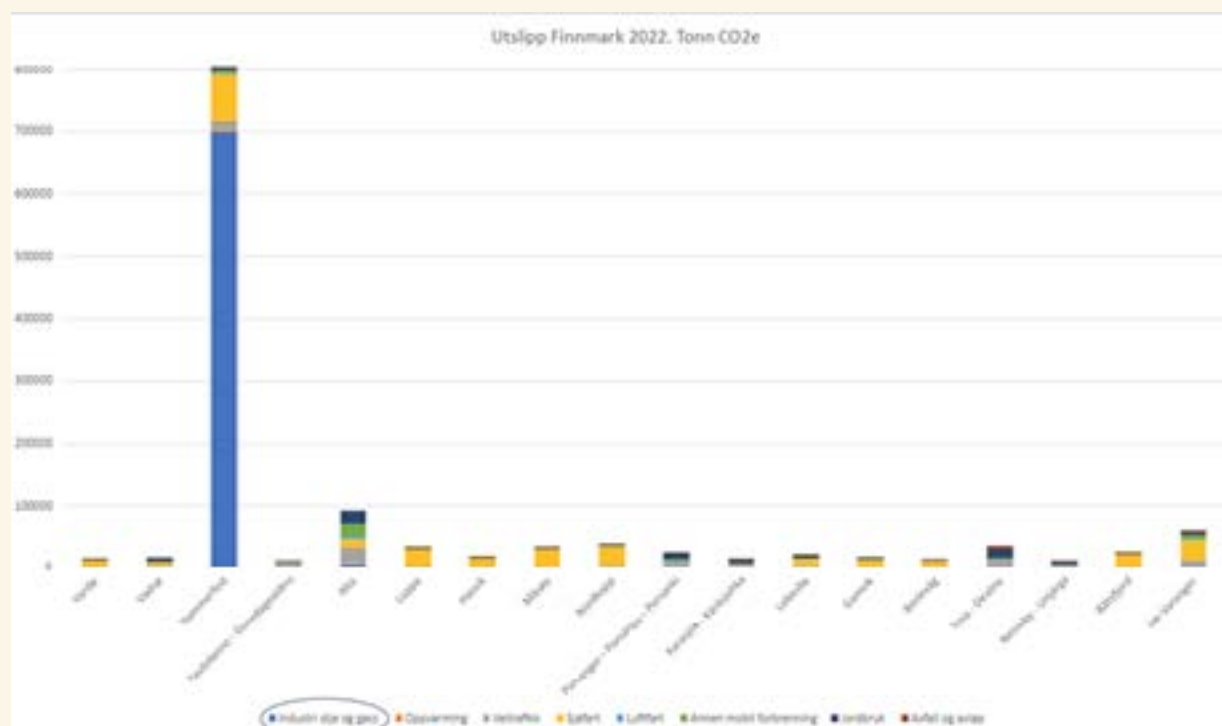
Utslipp fra vegtrafikk har gått ned fra 2015 til 2017, og holdt seg relativt stabile frem til 2022. Det kjøres like mye som før. Tungtransporten har noe økt utslipp, mens utslipp fra personbil er redusert. Det er kommunene Alta, Hammerfest, Sør-Varanger, Porsanger og Tana som har mest utslipp.

Utslippene fra luftfart har vært stabile fra 2015. Koronapandemien kan være en årsak til at færre har reist med fly, noe som kan ha bidratt til å redusere utslippene.

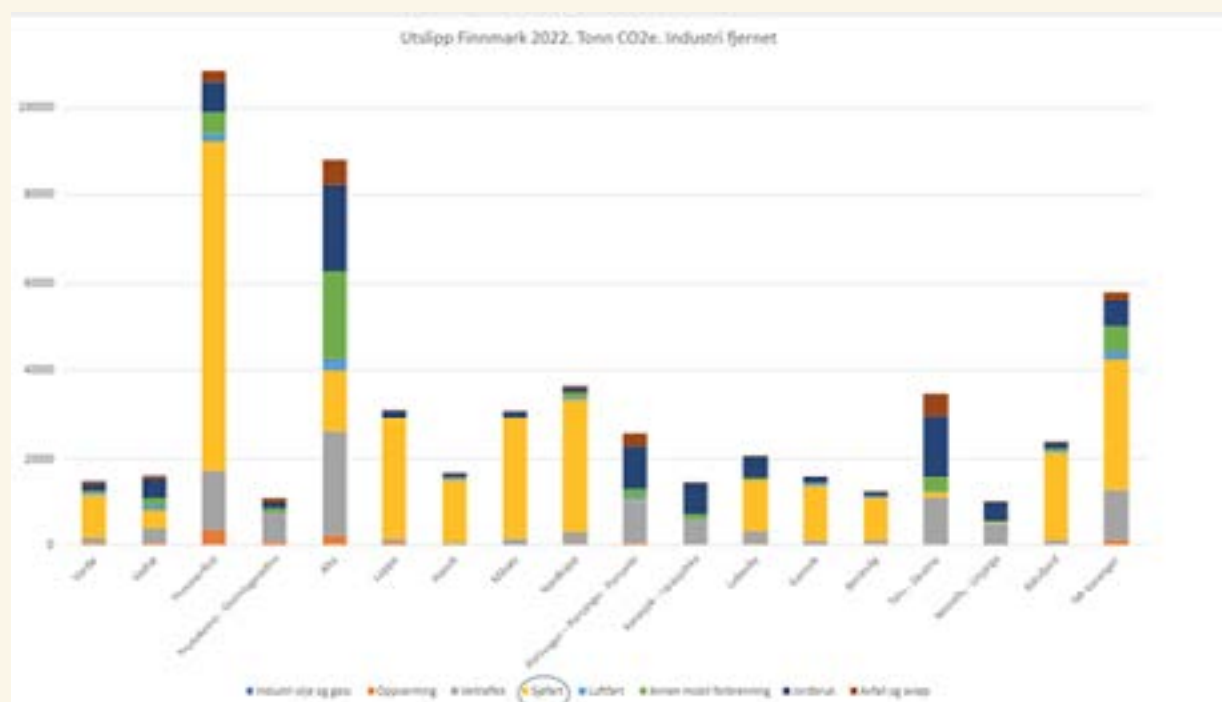
Utslippene fra ferje og hurtigbåt har vært stabile siden 2021. Hurtigbåtene gir mer utslipp som følge av lengre seildistanse, og fordi de kun er basert på diesel, og ikke LNG som har lavere utslipp enn diesel.

Næringslivet

Fossil energi er viktig, og vil fremdeles være viktig i mange år fremover i Finnmark som følge av petroleumsaktiviteten i og utenfor fylket. I tillegg til dette ser andre deler av energibransjen muligheter til å gå inn i større deler av verdikjeden for

Figur 7: Diagrammet over viser utslipp i Finnmark i 2022. (Kilde: [Miljødirektoratet](#)).

Figur 8: Diagrammet over viser i Finnmark i 2022, her er industri fjernet. (Kilde: [Miljødirektoratet](#)).

å bidra inn i det grønne skiftet. Tre fjernvarmeanlegg drives i dag med skogflis som energikilde. Finnmark har en kraftbransje med sterke regionale bindinger og samfunnsansvar, som allerede produserer grønn kraft. Disse kjenner godt til utfordringene med å oppnå lønnsomhet i infrastruktur med store avstander og lite folk. Ved samarbeid mellom fylkets kraftelskaper er det etablert ladeinfrastruktur for el-biler over mesteparten av Finnmark. Det arbeides også med landstrøm for marin og maritim transport langs Finnmarkskysten. Blant annet startet hybrid-hurtigrutene fra Havila i desember 2021 å anløpe havner i Finnmark, supplybåter til olje- og gassnæringen anløper hyppig forsyningsbasene i Finnmark og cruisenæringen må redusere sine dieselutslipp pga. myndighetskrav med høye avgifter ved Co2-utslipp. For å imøtekomme dette må ladeinfrastrukturen for landstrøm være på plass. Første landstrømanlegg i Finnmark er allerede etablert ved Polarbase i Hammerfest og utvikles ellers ved Hammerfest havn. Båtsfjord havn er i gang med tilskudd fra Enova, men også andre kommuner, bl.a. Sør-Varanger og Alta har landstrøm inne i sine 17 strategiske satsingsområder.

Elektrifisering av fiskeflåten og akvakulturnæringen er i sin spede begynnelse, men er avhengig av infrastruktur langs kysten. Her har de første oppdrettsanleggene fått landstrøm, dels kombinasjon batteri og periodevis bruk av dieselmotor der det ikke er strømtilgang. Energi-bransjen er en del av verdikjeden i alle bransjer som omtales i SMART spesialiseringsstrategien. Innovative løsninger og tilrettelegginger på energisiden er en forutsetning for å utnytte det bærekraftige verdiskapingspotensialet i andre næringer.

Fornybar energi i Finnmark

Bruk av vindkraften utenfor regionen og til eksport, har et potensial som ennå ikke er tatt ut, dels på grunn av manglende

overføringskapasitet i nettet. Energikrisen og økt etterspørsel etter grønn energi i Europa er drivere for krafteksport. Utbygging av ny vindkraft er i tråd med både Norges og EUs politikk om økt satsing på grønn energiproduksjon, men lønnsomheten ved utbygging, produksjon og overføring av kraft over lange avstander har vært usikker. Utfordringen for de to vindkraftverkene på nordsiden av Varangerhalvøya har vært at de ikke har kunne utnytte hele sin konsesjon pga. manglende kapasitet i linjenettet for å føre strømmen ut til markedet. Videreføring av 420 kV forbindelsen til Varangerbotn i Øst-Finnmark kan på sikt muliggjøre videre utbygging av disse to prosjektene med en høyere utnyttelsesgrad av vindressursene.

Arealendringer

Med klimaendringer vil behovet og bruken av arealer endre seg. Det kan føre til ytterligere interessekonflikter om arealer. I dag ser vi motstridene interesser knyttet til næringsvirksomhet, utbygging og leve- og beiteområder for ville dyr. Klimatiltak og det grønne skiftet kan utfordre levetilstandene og rammevilkårene for næringsutøvelse for befolkningen som helhet, og vil kunne utfordre urfolksrettigheter og det rettslige vernet av samisk kultur som følger av folkeretten og norsk lov.

Det er viktig med grundige, tidlige og uavhengige konsekvensutredninger med fokus på kumulative virkninger av flere ulike inngrep for å vurdere planlagte tiltak og deres betydning for blant annet samiske næringer og kulturutøvelse. Samiske interesser i arealsaker fokuserer vanligvis på reindrift, men også annet næring og kultur er viktig. Konkurrerende arealbruk, som for eksempel nedbygging og omdisponering av areal reduserer reindriftens fleksibilitet og muligheter til å tilpasse seg endrede forutsetninger på grunn av klimaendringer. Aktiv samisk deltakelse i planprosesser gjennom

konsultasjoner (jf. samelovens kapittel 4) er en forutsetning for ivaretagelse av naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv. Gode konsultasjoner bidrar til å forebygge konflikter, klager og rettssaker, og dermed legge til rette for en smidigere og raskere gjennomføring av tiltak. Kompetanseheving om hvilke effekter endringer og tiltak som iverksettes for å imøtekomme disse er viktige for hele samfunnet.

Naturmangfold

Naturmangfold inkluderer alle livsformer og økosystemer på land og i vann, alt fra mikroskopiske bakterier til store økosystemer. Dette mangfoldet er avgjørende for alt liv, og må derfor bevares og beskyttes for nåværende og fremtidige generasjoner. Naturmangfoldet er truet en rekke faktorer hvor flere er knyttet til endret klima, deriblant endringer og inngrep i naturen. Dette påvirker levestedet til planter og dyr. I tillegg fører det til immigrasjon av fremmede og uønskete arter, noe som truer eksisterende flora og fauna og fører til overhøsting og forurensing.

Inngrepsfrie naturområder er naturområder som ligger minimum en kilometer fra tyngre tekniske inngrep. Naturområdene deles inn i villmarkspregede områder, inngrepsfri sone 1 og 2. Dette er områder som ligger mellom tre og fem kilometer fra tyngre tekniske inngrep, samt områder som ligger mellom en og tre kilometer fra tekniske inngrep. I Finnmark var det per januar 2018 totalt kartlagt 38041 kvadratkilometer med inngrepsfri natur av et totalt areal på 48 803 kvadratkilometer. Det vil si nær 78 % av landarealet. Arealet på omtrent 38 000 kvadratkilometer er inngrepsnære områder, inngrepsfrie områder sone 1 og 2, og villmarkspregede områder. Kort sagt alt areal som ikke er bebyggt.

Den atlantiske laksen er rødlista

For Finnmark sin befolkning er mulighetene for sjølaksefiske og laksefiske i vassdragene av stor betydning. Atlantisk laks er på rødlista over truede arter, og flere av laksevassdragene i vår region har redusert kvalitet.

Pukkellaks er en fremmed art som er satt ut i Nord-vest Russland og som har spredt seg til Finnmark. Laksen er på fremmedartslista. Den er vurdert til å ha svært høy økologisk risiko med negative effekter på biologisk mangfold, lokal laksefisk og vannkvalitet. Pukkelaksen har vært i Finnmark i flere tiår, men bestanden har økt betraktelig de siste oddetallsårene. I 2023 ble det for første gang fanget mer pukkelaks, både i antall fisk og vekt, enn atlantisk laks.

Vannmiljøet er i god økologisk stand

Gjennom regionale vannforvaltningsplaner er det satt mål om at alle vannforekomster, både elver, innsjøer, kystvann og grunnvann, minst skal opprettholde eller oppnå god økologisk og kjemisk tilstand.

En stor prosentandel av vannforekomstene i Finnmark oppnår målet om god økologisk tilstand (93,6 %). For kjemisk tilstand er måloppnåelsen i mindre grad kjent. I 7 % av tilfellene er økologisk og kjemisk miljøtilstanden vurdert med middels eller lavt presisjonsnivå.

Påvirkninger på miljøtilstanden varierer etter lokale forhold, men i en regional skala er det fremmede arter, vannkraft og langtransportert/grensekryssende forurensning som har størst negativ effekt på vannmiljøet i fylket. Les mer om miljøtilstand og påvirkninger på vannmiljøet i Finnmark i de regionale vannforvaltningsplanene for planperiode 2022-2027.

Økologisk tilstand	Prosent
Svært god	70.4 %
God	23.2 %
Moderat	4.2 %
Dårlig	0.5 %
Svært dårlig	1.5 %
Ukjent	0.2 %

Tabell 1: Tabellen viser prosentvis fordeling av økologisk og kjemisk miljøtilstand på vannforekomstene i Finnmark fylke. Kilde: [Vann-Nett](#)

Kjemisk tilstand	Prosent
God	4.3 %
Dårlig	3.1 %
Ukjent	92.6 %

Tabell 2: Tabellen viser prosentvis fordeling av økologisk og kjemisk miljøtilstand på vannforekomstene i Finnmark fylke. Kilde: [Vann-Nett](#)

Lenker til mer kunnskap om miljømessig bærekraft

[Artsdatabanken. Fremmedartslista 2023](#)

[Artsdatabanken. Norsk rødliste for arter 2021](#)

[Klimarangering av norske kommuner](#)

[Kunnskapsdatabasen vann-nett](#)

[Kunnskapsbanken: Les klimarisikoreporten på 5 minutter!](#)

[Vitenskapelig råd for lakseforvaltning. Status for norske laksebestander](#)

[Klima og menneskerettigheter. NIM-R-2020-004](#)

[Menneskerettslig vern mot inngrep i samiske bruksområder. NIM](#)

[Nasjonal transportplan 2025-2036](#)

[Regional transportplan 2024-2032](#)

[Vannforvaltningsplan Norsk-finsk vannregion 2022-2027](#)

[Vannforvaltningsplan Troms og Finnmark vannregion 2022-2027](#)

5 Sosial bærekraft

Noen av FNs bærekraftsmål med fokus på sosial bærekraft.

Sosialt bærekraftige samfunn handler om samfunn som er preget av tillit, trygghet, tilhørighet og tilgang til goder som anstendig arbeid, økonomisk vekst, god utdanning og gode nærmiljø. Det handler også om å leve uten diskriminering av noe slag, og om å sikre god helse og livskvalitet. Det omhandler bærekraftig byer og lokalsamfunn med velfungerende institusjoner. Mennesker som bor i lokalmiljøet, skal kunne påvirke forhold i nærmiljøet og ellers i kommunen. Deltakelse og samarbeid, sosiale rettigheter og like livssjanser for alle står også sentralt i et sosialt bærekraftig perspektiv.

Sosial bærekraft er tett knyttet opp mot flere av FNs bærekraftsmål. Spesielt viktige for dette kapitlet er følgende mål: utrydde fattigdom, sikre god helse og livskvalitet, god utdanning, likestilling mellom kjønnene, redusere ulikheter, bærekraftige byer og lokalsamfunn og fred, rettferdighet og velfungerende institusjoner.

Utviklingstrekk - Sosial bærekraft

- For distriktskommuner med en sterkt nedadgående befolkningsutvikling, er det en utfordring å opprettholde tjenestetilbudet
- Innvandrere demper befolkningsnedgangen, møter lokalt arbeidskraftsbehov, og opprettholder lokalt tjenestetilbud, men har samtidig større sannsynlighet for reduserte levekårsforhold. Flere innvandrere enn øvrig befolkning opplever trangboddhet.
- Andelen voksne deltakere i videregående opplæring øker.
- Flere elever opplever mobbing og spesielt den digitale mobbingen øker
- Siden 2006 har andelen kandidater som har fullført og bestått videregående skole økt med 19 prosentpoeng, til 71,2 prosent.
- Både unge og voksne i Finnmark opplever generelt å være fornøyd med livet sitt.
- Jakt-, fiske- og høstingstradisjonene står sterkere i Finnmark enn lengre sør i landet.

- Finnmark har lavere forventet levealder enn resten av landet og dette gjelder spesielt for menn og de med lavere utdanning.
- Finnmark er det fylket med flest årstimer per innbygger i kulturskolen, hovedsakelig i musikkundervisningen.
- Det er stor variasjon i valgdeltakelsen imellom kommunene i Finnmark.
- Det er ulik valgdeltakelse mellom norskfødte og innvandrere, og unge og eldre, og de med lav eller høy utdanning.

Oppvekst og levekårsforhold

En god oppvekst og gode levekår er viktige premisser for god helse og livskvalitet. Personer med høy utdanning eller inntekt har gjennomgående bedre helse, bedre standard på bolig og god kontakt med familie og venner. Inkludering av de som står utenfor, trygge arbeidsmiljø og sikre arbeidsmarkedsdeltakelse, sammen med et aldersvennlig utviklingsfokus, vil være samfunnsnyttige investeringer.

- Befolkningen er aldrende, som vil kreve kommunale grep om aldersvennlige samfunn
- For distriktskommuner med en sterkt nedadgående befolkningsutvikling, er det en utfordring å opprettholde tjenestetilbudet
- Innvandrere demper befolkningsnedgangen, møter lokalt arbeidskraftsbehov, og opprettholder lokalt tjenestetilbud, men har samtidig større sannsynlighet for reduserte levekårsforhold. Flere innvandrere enn øvrig befolkning opplever trangboddhet.
- De siste 20 årene har andelen barn og unge i Finnmark som bor i lavinntektsfamilier økt fra 4,7 prosent til 8,8 prosent. Barn med innvandrerbakgrunn er overrepresentert.

- Andel unge i alderen 15 til 29 år utenfor arbeid, utdanning eller opplæring, er likt som landet i helhet, 9,5 prosent. Andel utenfor jobb eller utdanning er høyere blant innvandrere enn øvrig befolkning (28,5 % vs. 16,6 % 2022. Tall for Troms og Finnmark).
- Vi har mye å vinne på å øke deltakelse i arbeidsmarkedet, for eksempel blant de med innvandrerbakgrunn: det er 6,3 % andel «helt ledige» med innvandrerbakgrunn, som er registrert hos NAV, mot 1,6 % andel av de som ikke har innvandrerbakgrunn

Med oppvekst- og levekårsforhold menes blant annet økonomiske vilkår, bo- og arbeidsforhold, og utdanningsforhold. Økonomiske forhold kan omfatte andel med lavinntekt og inntektsforskjeller. Arbeid omfatter blant annet tilknytning til arbeidslivet, sykefravær og uføretrygd. Utdanningsforhold omfatter f.eks. andel med høyere utdanning og frafall fra videregående skole.

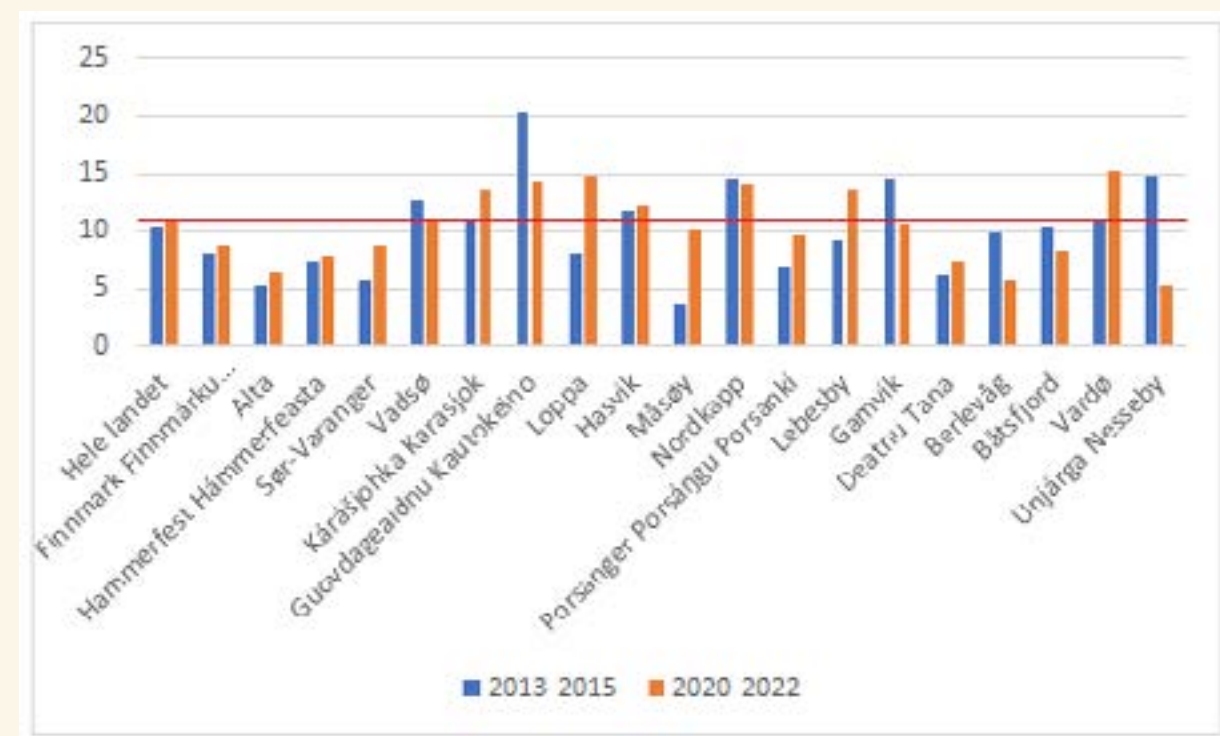
Økonomiske vilkår

Lav inntekt øker sannsynligheten for dårlig selvpålevd helse, sykdom og for tidlig død. I tillegg har det å vokse opp i familier som over tid har lavinntekt stor betydning for barnas helse og velferd. I Norge (2022) var medianinntekt etter skatt for alle husholdninger beregnet til 590 000 kroner.

Grensen for lavinntekt (EU 60) var derfor i 2022 beregnet til 354 000 kroner.

Andelen innvandrere som bor i husholdninger med vedvarende lavinntekt i Troms og Finnmark, utgjorde 23,6 prosent i 2021, kontra øvrig befolkning på 6,2 prosent. Medianinntekt etter skatt blant innvandrere var kr. 357 400,- i 2021, øvrig befolkning kr. 435 500.

Det er stor forskjell på andel barn og unge i alderen 0 til 17 år som bor i vedvarende lavinntektsfamilier i de ulike

Figur 9: Familier med barn i alder 0 til 17 år, med vedvarende lavinntekt. Målt over to treårsperioder fra 2013 til 2015 og fra 2020 til 2022. Rød linje markerer gjennomsnitt i perioden 2020-2022. Husholdninger med inntekt under 60 % av nasjonal medianinntekt. (Kilde: FHI. [Kommunehelse statistikkbank](#)).

kommunene i Finnmark. Det har vært en økning i mange kommuner fra perioden 2013-2015 til perioden 2019-2021. Det er viktig å gjøre oppmerksom på at enkelte av kommunene har lave befolkningstall og derfor kan andelen variere sterkt fra periode til periode, uten at dette nødvendigvis berører mange personer.

Boforhold

Trangboddhet er én av flere indikatorer på redusert bokvalitet. Vanskeligstilte på boligmarkedet kjennetegnes med lav inntekt, lav eller ingen utdanning og svak arbeidsmarkedstilknytning. En vanskelig bosituasjon kan påvirke barn og unges helse og levekår, og gi lavere skoleprestasjoner.

Omtrent én av fem barn og unge i Finnmark bodde trangt i 2022. Finnmark har noe høyere prosent enn Troms og Østfold, på hhv 19,5 prosent og 19,0 prosent. Andel innvandrere som bor trangbodd i

2022 i Troms og Finnmark, utgjorde 21,8 prosent, kontra øvrig befolkning på 8,1 prosent. Andelen som bor trangbodd, er størst blant innvandrere fra Øst-Europa. Innvandrere med lavinntekt eier sjeldent bolig.

I 2030 vil det for første gang være flere eldre enn barn i Norge. Distriktskommuner må ta grep nå for å skape aldersvennlige samfunn og trygge boforhold i forhold til tjenesteapparatet. Flyktninger bosettes spredt i landet. Botilbud nært tjenesteapparat og/eller gode transportmuligheter, vil skape attraktive samfunn, og kunne bidra til å motvirke sekundærflytting blant flyktninger.

Arbeidsforhold

I perioden 2016 til 2022 har det vært en positiv utvikling av andel unge i Finnmark 15 til 29 år, som er i arbeid, utdanning og arbeid. Finnmark ligger jevnt med Norge som helhet på 9,5 prosent i andel utenfor

arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak i 2022.

Når det kommer til arbeidsdeltakelse blant innvandrere, er det store forskjeller mellom grupper med ulik innvandringsbakgrunn, botid, kjønn og utdanningsnivå. 67,8 prosent av innvandrerne i Troms og Finnmark var i sysselsatt i 2022. Antall innvandrere i alderen 16-66 år som ikke var i arbeid eller utdanning, utgjorde 26,8 prosent i 2022, mens øvrig befolkning uten innvandringsbakgrunn utgjorde 16,6 prosent. Innvandrere er oftere ansatt på deltid og i midlertidige stillinger.

Arbeidsinnvandrere har etterspurt kompetanse, og andelen sysselsatte blant arbeidsinnvandrere er høy, uavhengig av botid. Den ligger omtrent på samme nivå som resten av befolkningen. Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet er en utfordring i det norske arbeidslivet, og særskilt arbeidsinnvandrere er en utsatt gruppe. Flyktninger og deres familiegjeforente kommer fordi de har et behov for beskyttelse. For mange flyktninger tar det ofte lengre tid til å tilegne seg relevant kompetanse og komme seg ut i arbeid.

Opplæring og kompetanse

Et godt opplæringstilbud gir nødvendig forutsetninger for fremtidig velferd, verdiskaping og bærekraftig utvikling. I Finnmark fullfører flere videregående opplæring. Samtidig som elevtallet i videregående skoler er synkende, er det en økt andel voksne i videregående opplæring, og flere tar yrkesfag. Mobbing er et økende fenomen i fylket, og forebyggende tiltak vil være viktig.

- Fra skoleåret 2013/2014 har antall elever i videregående skole gått ned med 800 elever.

- Andelen voksne deltakere i videregående opplæring øker.

- Flere elever opplever mobbing og spesielt den digitale mobbingen øker.

- Alle elever i videregående skoler i Finnmark har rett til opplæring i samisk språk og nordsamisk står forholdsvis sterkt i Finnmark.

- Siden 2006 har andelen kandidater som har fullført og bestått videregående skole økt med 19 prosentpoeng, til 71,2 prosent.

- Antall søkere mot yrkesfag programområde er økende. For skoleåret 2023-2024 har 71% av søkerne til vg1 søkt yrkesfag, som er høyest i landet

- Finnmark har ligget over landsgjennomsnittet på formidling av søkere til lære plass de siste årene. I 2023 fikk hele 84,2 prosent av søkerne i Finnmark lærekontrakt.

- De ti siste årene har andelen av befolkningen som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå sunket fra 31,3 til 26,3 prosent.

Grunnskole og overgang til videregående opplæring

Antall elever i grunnskoler og videregående skole i Finnmark synker. Per 2023 er det 63 grunnskoler i Finnmark med 7958 elever. Grunnskolepoengene i fylket har økt for alle elever, også for elever som selv har innvandret. Fortsatt har elever som selv har innvandret færre grunnskolepoeng enn øvrige elever. Gjennomsnittet for grunnskolepoeng for elever som gikk ut av grunnskolen våren 2023, var 40,9 poeng. Antall elever med spesialundervisning i grunnskolen i 2023 er 761, noe som utgjør omtrent 9,5 prosent av den totale elevmassen.

Læringsmiljø/trivsel

Tall fra elevundersøkelsen 2023/2024 viser at 13,4 % av elevene på 7. trinn og 9

% på 10. trinn opplever mobbing. Andelen elever som svarer at de opplever mobbing avtar med økende alder og tallene for videregående skole i Finnmark er lavere enn for grunnskolen. Av elevene i Finnmark rapporterer 4,6 % seg som mobbet på vg1 (6,1 % nasjonalt), 4,0 % som mobbet på vg2 (5,4 % nasjonalt), og 2,4 % som mobbet på vg3 (4,0 % nasjonalt).

Språkopplæring

Finnmark er en del av det samiske språkområdet, og Finnmark har en viktig rolle i å bevare og vitalisere samisk språk og kultur. Elever i skoler i Finnmark har rett til opplæring i samisk språk. Gjennom opplæringen skal elevene få innsikt i det samiske urfolkets historie, kultur, samfunnsliv og rettigheter. Elevene skal lære om mangfold og variasjon innenfor samisk kultur og samfunnsliv.

Den samiske befolkningen er oppdelt i flere språkgrupper. Alle samiske språk er karakterisert som truet, selv om

nordsamisk står forholdsvis sterkt i Finnmark. Skoltesamisk er i en svært kritisk situasjon. Kvensk læres i hovedsak ikke bort som førstespråk i dagens samfunn, og er derfor et svært truet språk. Det er avgjørende at barn og unge bruker språk i hverdagen for at språket skal leve videre. Mangel på samisk- og kvenskpråklige lærere og andre ansatte i skole og barnehage, er en av de største utfordringene for å stryke og utvikle samisk og kvensk språk i barnehage, skole og språksentre. Det er en spesiell utfordring at flere elever med kvensk bakgrunn får undervisning i finsk, når det naturlige hadde vært å lære kvensk. Språk- og kulturkompetanse er også etterspurt i en rekke andre sektorer i samfunnet, som helse- og sosialsektoren.

Nyankomne flyktninger har behov for et tilpasset opplæringsløp både i grunnskole og i videregående opplæring. Å skaffe lærere, både tospråklige og morsmåls lærere, til ei mangfoldig språkgruppe, er en utfordring.

Foto: Sunniva Tønsberg Gaski

Videregående opplæring

Det er åtte fylkeskommunale, to statlige samiske videregående og en privat videregående skole i Finnmark. Totalt antall elever på de fylkeskommunale skolene er 2046 per 1. oktober 2023. Veksling LOSA er et desentralisert tilbud som tilbyr yrkesfaglige retninger til kommuner hvor det ikke er videregående skoler. Det er flere elever på yrkesfaglige utdanningsprogram (1120 elever) enn på studieforberedende (926 elever). Det er verdt å merke seg at 71% av søkerne til vg1 skoleåret 2024-2025 har søkt yrkesfag, som er høyest i landet.

Det er etterspørsel etter faglært arbeidskraft i både næringsliv og offentlig sektor og andelen voksne deltakere i videregående opplæring øker. Dette bidrar til å øke utdanningsnivået hos befolkningen. De ti siste årene har andelen av befolkningen som har grunnskole som høyeste utdanningsnivå sunket fra 31,3 til 26,3 prosent. Fylkeskommunen mottok 261 søknader om videregående opplæring for voksne i 2023. De kommende årene er det forventet mellom 400 og 500 søknader årlig. Høsten 2024 trer ny opplæringslov i kraft og voksne får utvidet rett til videregående opplæring. Personer i alderen 19-24 år kan søke om å få opplæring tilpasset voksne. Opplæringen har mer fleksibel inntaks- og opplæringsstruktur tilrettelagt for voksnes livssituasjon.

Gjennomføring på normert tid

Fra 2006 har andelen kandidater som har fullført og bestått videregående opplæring i Finnmark økt med 19 prosentpoeng, til 71,2%. Dette er en betydelig økning fra 52,6% for de som startet i 2006. For 2015-kullet var tallet 70,1% og for 2014-kullet var det 69,1%. Andelen elever som slutter er nest høyest i landet, etter Nordland. Av elevene som startet i 2016, er det 16,0 % som har sluttet. Frafallet har gått jevnt nedover de siste ti årene, og utviklingen må derfor sees som positiv.

Fordelt på utdanningsprogram er det 87,9 % som har fullført og bestått studieforberedende etter 5/6 år, mens tallet for yrkesfaglige retninger er 58,6 %. Sistnevnte tall er lavt, men ikke unikt. Gjennomføringstallene for yrkesfag er lavere enn for studieforberedende i hele landet.

Mange som innvandrer sent i skoleløpet har dårlige forutsetninger for å gjennomføre videregående skole, og har et bekymringsfullt høyt frafall, særlig guttene. Blant de som innvandrer i ungdomsskolealder, har bare halvparten fullført og bestått videregående opplæring i slutten av tjueårene. Det er sterk sammenheng mellom skoleresultater og foreldrenes utdanningsnivå.

Videregående opplæring i bedrift

Det er rundt 1000 lærlinger i videregående opplæring fordelt på nesten 500 lærebedrifter. Finnmark har flest lærlinger innenfor utdanningsprogrammet teknologi- og industrifag. Det er ingen aldersgrense for å tegne lærekontrakter og vi ser en økning i voksne i lære. Antall fag- og svenneprøver har økt fra 517 i 2015 til 649 i 2023.

Finnmark har ligget over landsgjennomsnittet på formidling av søkere til læreplass de siste årene. I 2023 fikk hele 84,2 % av søkerne i Finnmark kontrakt. De søkerne som av ulike årsaker ikke får læreplass blir fulgt opp av fagopplæringskoordinator og oppfølgingstjenesten.

Tallene for gjennomføring av læretiden for et kull lærlinger og lære kandidater i Finnmark (2017), viser at etter fem år har 83,2 % oppnådd fagbrev/svennebrev, mens 12,6 % er ute av lære uten å ha fullført.

Høyere utdanning

Fagskoleutdanning er høyere yrkesfaglig utdanning som bygger på relevant videregående opplæring eller flerårig realkompetanse fra arbeidslivet. Det er to fagskoler i Finnmark: Fagskolen i Kirkenes og Nordkapp maritime fagskole. «Finnmarksmodellen» tilrettelegger for utdanning gjennom samhandling mellom fire aktører: vertskommune, fagskole, Statsforvalteren og fylkeskommunen. Målsettingen er å tilby utdanning med høy faglig kvalitet, som er etterspurt og tilpasset arbeidslivets behov.

Utdanningsinstitusjoner i fylket består av UiT Norges arktiske universitet, med studiesteder i Alta, Hammerfest og Kirkenes. Nord Universitet har aktivitet i Kirkenes gjennom Centre for High North Logistics, mens Samisk høgskole er lokalisert i Kautokeino. I 2022 var det totalt 28 478 studenter i Nord-Norge gjennom UiT,

Nord universitet og Samisk høgskole. På alle tre institusjonene er majoriteten av studentene kvinner, med et samlet antall på 17 351 studenter.

Folkehelse og livskvalitet

De fleste unge, voksne og eldre i Finnmark er tilfreds med livet og sin egen helse (kilde: Ungdata og fylkeshelseundersøkelsen). Tilfredshet med livet ser ut til å øke med alderen, og dette kan være en positiv ressurs når forsørgerbyrden i samfunnet blir påvirket av demografiske endringer. Sosiale ulikheter spiller seg i utdanningsnivået. Å bidra til deltakelse i sivilsamfunn, arbeid og utdanning, vil være et gode for samfunnet og individet. Tidligere nasjonal politikk mot samer og nasjonale minoriteter, har hatt konsekvenser for folkehelse og livskvalitet i Finnmark.

- Både unge og voksne i Finnmark opplever generelt å være fornøyd med livet sitt. Samtidig er det stor forskjell mellom kommunene om hvor mange barn og unge som rapporterer at de opplever ensomhet. De fleste Finnmarkskommunene ligger høyere enn

landssnittet på 12 prosent.

- Sosiale ulikheter i helse, der innvandrere, de med lavere utdanning og dårligere økonomi kommer dårligst ut på en rekke punkter.

- Finnmark har lavere forventet levealder enn resten av landet. Spesielt hos menn og de med lavere utdanning. Det er en positiv utvikling, til tross for at Finnmark enda har lavere forventet levealder.

- Flere i Finnmark dør en voldsm død enn i resten av landet, dette gjelder spesielt menn.

- I 2019 var det over 32.000 tapte leveår i Troms og Finnmark, det vil si død før forventet levealder. Dette går igjen utover antall sysselsatte i arbeid.

- Det er høy andel av delvis forebyggbare ikke-smittsomme sykdommer (hjerte-kar, KOLS, diabetes type 2 etc.), som i større grad kan forebygges på struktur- og individnivå.

- Psykiske plager øker blant unge Finnmarkinger

- Blant personer bosatt i Nord-Norge er andelen med et negativt inntrykk av samer og kvener/norskfinner nesten fire ganger høyere enn gjennomsnittet (11 % vs. 3 %). Fylkeshelseundersøkelsen i 2019, viste at én av tre med samisk tilhørighet rapporterte at de har blitt diskriminert. Innvandrere opplever i større grad diskriminering enn øvrig befolkning.

Sosiale helseforskjeller

De fleste barn og unge i Finnmark tror på et lykkelig liv, i likhet med resten av landet. De fleste unge tror de vil fullføre videregående skole, og en klar majoritet tror de kommer til å ta utdanning på universitet eller høyskole. Samtidig vises en trend i retning av mindre fremtidsoptimisme på enkelte områder (Kilde ungdata). Det er flere nå som tror de vil oppleve arbeidsledighet og det er færre nå enn før som tror de kommer til å få et godt og lykkelig liv. Blant de kommunene som har gjennomført ungdata-undersøkelsen de senere år, kommer det frem at andel unge som oppgir at de er «veldig plaget» av ensomhet varierer sterkt mellom kommunene. De fleste Finnmarkskommunene ligger høyere enn landssnittet på 12 prosent i 2021, med noen få unntak. Årets ungdatatall vil kunne si noe om hvordan denne trenden er nå i etterkant av koronapandemien og de restriksjonene som ble iverksatt da.

Antall aleneboende over 45 år i Finnmark er markant høyere enn landet ellers og dette har vært trenden de siste seks årene. Den voksne befolkningen i Finnmark rapporterer relativt høy livskvalitet, som avviker lite fra landsgjennomsnittet.

Holdninger, rasisme og diskriminering

Rasisme og diskriminering kan være et hinder for gode levekår, for inngang til arbeidslivet, utbytte av opplæring og tilgang til boligmarked, og det vil kunne påvirke forholdet mellom ulike befolkningsgrupper. Samer og flere av de nasjonale minoritetene i Norge har en århundrelang historie som diskriminerte minoriteter. Tidligere nasjonal politikk mot samer og flere nasjonale minoriteter, har betydning for gruppenes situasjon i dag.

Én av tre med samisk tilhørighet rapporterer at de har blitt diskriminert (Kilde: fylkeshelseundersøkelsen 2019). Hyppigste årsaken til diskriminering av samer er diskriminering på grunn av etnisk bakgrunn. Undersøkelsene om diskriminering av samer er ikke representativ for den samiske befolkningen som helhet, men ofte geografisk avgrenset. Av de med samisk/kvensk tilhørighet rapporterte nærmere åtte prosent at de i løpet av de to siste årene hadde vært utsatt for diskriminering. Personer bosatt i Nord-Norge har et mer negativt inntrykk av samer og kvener/norskfinner på elleve prosent, som er nesten fire ganger høyere enn landsgjennomsnittet.

Andelen innvandrere utsatt for diskriminering i løpet av de siste tolv månedene, utgjorde 41 prosent i Norge i 2022. Blant norskfødte med innvandrerbakgrunn utgjorde andelen 50 prosent, og for den øvrige befolkningen 22 prosent. Holdninger til innvandrere henger sammen med sosioøkonomisk status, for eksempel er de med høyere utdanning mer positive enn de som har grunnskole og videregående skole som høyeste utdanningsnivå.

Psykiske og fysiske plager og sykdommer

Ikke-smittsomme sykdommer (livsstilssykdommer) skyldes faktorer som genetikk, miljø og personlig livsstil, og ikke bakterier eller virus. De viktigste faktorene som øker risikoen for sykdom er fysisk inaktivitet, helseskadelig kosthold, røyking og alkoholbruk. Finnmarks befolkning har høy forekomst av en rekke sykdommer som kan knyttes til levevaner, og som kan forebygges gjennom endring av levevaner. Finnmarkinger har høyest andel inaktive og har et lavt antall som er aktiv flere ganger i uken. I tillegg bruker unge finnmarkinger mer tid foran skjermen enn unge i resten av landet. Forebygging fører til langsiktige positive helseeffekter i befolkningen, og bedre folkehelse vil indirekte bidra til lavere kostnader og ressursbruk i helse- og omsorgssektoren.

Miljøforhold er samlet sett viktigere enn gener for flere psykiske lidelser. En trygg barndom, opplevelsen av tilhørighet og mening har betydning for vår psykiske helse. Det har vært en økning av barn og unge som opplever psykiske plager i Norge, og det ser ut som denne trenden også gjelder i Finnmark. Koronapandemien og nedstigningen av samfunnet, var en psykisk og sosial belastning spesielt for unge. I tillegg var det sosiale forskjeller i hvordan både tiltak og smitte rammet. Det er enda for tidlig å si noe om de langsiktige konsekvensene av pandemien.

Det er et relativt høyt antall henvendelser til primærhelsetjenesten knyttet til psykiske plager og lidelser i Finnmark. Finnmark ligger høyt på selvmordsstatistikken i Norge, spesielt blant menn. Psykiske helseplager kan også knyttes til utfordringer med rus.

Finnmark er det eneste fylket i Norge hvor risiko for trafikkulykker er mer enn ti prosent høyere enn landsgjennomsnittet for alle veikategorier. Til tross for tydelige nasjonale målsetninger om reduksjon i ulykker og skadetall har det ikke vært

nedgang i antall ulykker, drepte og hardt skadde i Finnmark siste ti årene.

Kultur, idrett og friluftsliv

Kultur og idrett er viktige kilder til livskvalitet, tilhørighet og identitetsbygging. Kulturen har stor betydning for innbyggerne i fylket, samtidig kan dens rolle i samfunnet kan være vanskelig tallfeste.

- Jakt-, fiske- og høstingstradisjonene står sterkere i Finnmark enn lengre sør i landet.
- Finnmark har færre bibliotekbesøk per innbyggere enn landssnittet.
- Finnmark har nest høyeste antall museumsbesøk, sett opp mot folketall. Museene forvalter felles kulturarv og tar vare på uerstattelige historiske gjenstander, bygninger, kulturminner og kunstgjenstander.
- I Nord-Norge er Finnmarkinger mest tilfreds med tilgjengelighet på kulturaktiviteter.
- Finnmark er det fylket med flest årstimer per innbygger i kulturskolen, hovedsakelig i musikkundervisningen.
- Antall frivillige er tilbake på samme nivå som før koronatiden.
- Alle kommunene i Finnmark er medlemmer i friluftsrådet.

Friluftsliv

Friluftslivsaktiviteter står sterkt i landet og ikke minst i Finnmark. Friluftslivsaktiviteter er svært viktig for trivsel, bolyst og folkehelse i regionen. Friluftsområdene gir muligheter for rekreasjon, jakt, fiske og sankning. Jakt-, fiske- og høstingstradisjonene står sterkt i Finnmark. Tilrettelegging for hverdagsfriluftsliv i nærmiljøet er

et nasjonalt og regionalt satsingsområde. Finnmark har flere nasjonalparker som blir brukt, samtidig som de nære friluftsområdene er vel så viktige i denne sammenhengen. Friluftsliv kan være en lavterskelaktivitet, der spesiell kunnskap eller utstyr ikke alltid er nødvendig. Alle kommunene i Finnmark er med i Finnmark friluftsråd, som blant annet legger til rette for lengre og kortere turer i de nærliggende friluftsområdene. Friluftsrådet arrangerer friluftsskoler i feriene, og bidrar sammen med organisasjonene til inkludering, lavterskelturer og aktivitet i mørketida.

Frivillighet

I Finnmark er det 1540 frivillige lag og foreninger. Dette omfatter tros- og livssynsorganisasjoner, barne- og ungdomsorganisasjoner, kultur og kunst, rekreasjons og sosiale foreninger, idrettslag med mer. Frivilligheten er viktig for demokrati, god folkehelse, inkludering og lokal samfunnsutvikling. Frivilligheten består av mange små miljøer, som sammen har aktiviteter på nesten alle samfunnsområder og tilbyr alt fra fritidsaktiviteter, opplæring, opplevelser, beredskap og helse- og omsorgstjenester. Ildsjelene er ofte engasjert på flere områder og i flere lag og foreninger.

Enkelte grupper, for eksempel innvandrere og arbeidsuføre, er underrepresentert i frivillig sektor. Tall fra SSB viser at i Norge er innvandrere underrepresentert i frivillig arbeid, med 43,3 prosent deltakelse mot 53,3 prosent deltagelse i den øvrige befolkningen. Studenter og yrkesaktive har større deltakelse i frivillig arbeid enn uføre og pensjonister. Frivilligheten har vært en viktig pådriver og vil sannsynligvis spille en viktig rolle i videre arbeide med å løfte kvensk språk og kultur. Grasrotarbeidet i de kvenske miljøene gjøres med et begrenset antall personressurser, som gir belastning på enkelte språk- og kulturarbeidere og frivillige.

Idrett

I Finnmark er det idretten som er den frivillige organisasjonen som har størst oppslutning, og ingen fritidsaktivitet har større deltakelse av barn og unge enn idretten. Oppvekstvilkår er en viktig påvirkningsfaktor for helsetilstanden senere i livet. For eksempel deltar barn og unge fra hjem med høy sosioøkonomisk status i større grad i organiserte fritidsaktiviteter enn de fra hjem med en lavere sosioøkonomisk status. Det gir ulike forutsetninger for en god fysisk og psykisk helse. Finnmark er helt i toppen når det gjelder antall idrettsaktive sett opp mot folketall både hos voksne og barn. Det er fall i aktivitetsandelen blant ungdom i idretten, men det er gledelig at andelen barn har økt betydelig de siste årene. Tall fra Norges idrettsforbund viser at det er størst aktivitet innen fotball, ski, håndball og golf. Finnmark er et av de fylkene som bruker mest penger på idrett sett opp mot folketallet. Mangfold og tilgjengelighet til idretts- og friluftslivsanlegg er viktig for både organisert og uorganisert aktivitet. Av registrerte anlegg er mesteparten idrettsanlegg og nærmiljøanlegg for egenorganisert fysisk aktivitet.

Kultur

Museer, konsertlokaler, kultur-, grende- og samfunnshus fyller viktige roller i lokalsamfunnene. Kulturarrangementer er viktige møteplasser som bidrar til frivillighet, identitetsbygging, inkludering og bolyst i lokalsamfunnene. I tillegg kan disse ha en betydning for lokal verdiskaping, blant annet som samarbeidspartnere for lokalt næringsliv. Slike arrangement bidrar også til bransjebygging og generell kompetanseheving lokalt. I Finnmark er det et stort engasjement for å skape kulturelle møteplasser, som for eksempel festivaler. I motsetning til de andre fylkene, som har mest omsetning på konserter, har Finnmark mest omsetning på festivaler.

Fysisk tilgjengelighet er en viktig faktor for kulturlivet i et fylke med spredt befolkning og lange avstander. Et ambulerende tilbud som bringer kultur til folk der de bor er svært viktig for å sikre befolkningen tilgang til kulturopplevelser. Vi er inne i en økonomisk «dyrtid» som påvirker økonomien til innbyggerne. Vi vet at det er sosial ulikhet i hvem som benytter seg av kulturtilbud, der både privatøkonomi og kommuneøkonomi spiller en rolle. Gjennom Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken får elever og pensjonister oppleve profesjonell kunst, uavhengig av bosted. Kulturmønstringen Ung Kultur Møtes samler årlig fylkets ungdom til å vise frem mangfold av kulturlivet blant Finnmarksungdommen. I 2024 deltok over 200 ungdommer fra fjorten av kommunene i Finnmark.

Norsk kulturindeks gir en årlig oversikt over kulturtilbud og kulturaktivitet i kommunene. Det er store variasjoner blant Finnmarkskommunene, men elleve av de atten kommunene i Finnmark er inne på topp 100 på indeksen i 2022. Finnmark scorer best av de nordligste fylkene på innbyggernes tilfredshet med kulturaktiviteter, men er under landsnittet. Det er fem konsoliderte museer i Finnmark, i tillegg til private samlinger. I 2022 var det kun Oslo som hadde flere museumsbesøk relativ til folketallet enn Finnmark.

Finnmark er det fylket med flest årstimer per innbygger i kulturskolen, hovedsakelig i musikkundervisningen. Finnmark har tredje høyeste antall kulturskoleelever sett opp mot antall barn i grunnskolen. Det varierer mellom kommunene når det gjelder kulturskoetilbudet.

Det er folkebibliotek i alle kommuner i Finnmark. Bibliotekene har en betydningsfull rolle som kunnskapsformidler og møteplass. Gratisprinsippet gjør at bibliotekene er viktige i arbeidet mot å redusere sosiale forskjeller i samfunnet, bidra til inkludering og tilhørighet og motvirke utenforskap. Finnmark har færre aktive lånere og færre bibliotekbesøk

per innbygger enn landsgjennomsnittet. Finnmark har 1,62 utlån per innbygger, lavest av fylkene og 30 prosent lavere enn landsgjennomsnittet. I løpet av de siste 20 årene har det vært en reduksjon i åpningstider og mindre budsjetter til innkjøp av medier. Mange bibliotek har ikke en god fysisk plassering i sitt lokalsamfunn.

Konsekvenser av fornorskningsprosessen

Finnmark har både en urfolksbefolkning og en kvensk minoritetsbefolkning, og de fleste finnmarkinger står med en fot i flere leirer, noe som skiller Finnmark ut fra flere andre geografiske områder. Den tidligere fornorskningspolitikken har fortsatt nærværende konsekvenser, blant annet i form av tap av språk, tradisjonell kunnskap og kulturell identitet, samt manglende kunnskap om gruppene i majoritetsbefolkningen (Kilde: Sannhets- og forsoningskommisjonen).

Det har tradisjonelt sett vært lettere å opprettholde samisk språk og kultur i lokalsamfunnene i Indre-Finnmark. Kystsamfunnene ble hardere rammet av fornorskning og samfunnsprosesser. I dag spiller kultursentre og andre møteplasser en viktig rolle i formidling av joik, duodji og samisk matkultur, som ikke nødvendigvis går i arv i familien lenger. Kulturelle møteplasser har også en sentral rolle for identitetsbygging og opplevelsen av tilhørighet. For å sikre utvikling av samiske samfunn og de kvenske forholdene, vil det bli viktig å øke kompetanse i og kunnskap om samisk og kvensk språk, kultur, levekår og utfordringer.

Kulturminner og kulturmiljøer

Det er en rekke kulturminner og kulturmiljøer i Finnmark, og blant de mest kjente er steinalderbosetningene. Kulturminner og -miljøer er viktige identitetsmarkører for finnmarkinger. De er bærere av vår felles kollektive

historie, og er en fysisk manifestasjon av kunnskap i landskapet. Ivaretagelse av kulturminner og kulturmiljøer bidrar til både identitetsbygging, men legger også grunnlag for utviklingen i fylket. Bevaring og gjenbruk av eldre bygninger er med på å redusere klimagassutslippene og bidrar til sirkulærøkonomi.

Finnmark har to lokaliteter på UNESCOs verdensarvliste, bergkunsten i Alta og Struves meridianbue. Struves meridianbue var den første teknisk-vitenskapelige kulturobjektet som kom på verdensarvlisten. Det arbeides med å få nominert et tredje verdensarvområde i Varanger, som omhandler landskap og samiske kulturminner. Det er ett fredet kulturmiljø og tolv kulturmiljø av nasjonal interesse.

Klimaendringer og endring i arealbruk er en trussel for kulturminnene. Mer styrtregn, overvann, flom og skred kan påvirke kulturmiljøer i utsatte områder både langs kysten og ellers.

En kulturarv som kjennetegner Finnmark, er det flerspråklige samfunnet vi har. Synliggjøring av samisk og kvensk i offentligheten er med på å kommunisere anerkjennelse og inkludering.

Demokrati og medvirkning

- I 2023 opplevde fire av ti lokalpolitikere å bli utsatt for hatefulle ytringer og trusler (landsbasis). Det er flere kvinner som blir utsatt for hatefulle ytringer.
- Det er stor variasjon i valgdeltakelsen mellom kommunene i Finnmark.
- Det er ulik valgdeltakelse mellom norskfødte og innvandrere, og unge og eldre, og de med lav eller høy utdanning.

Trang kommuneøkonomi, harde prioriteringer og upopulære beslutninger hos folkevalgte, kan bidra til at mange vegrer seg for å påta seg politiske verv, noe som svekker lokaldemokratiet. Det offentlige ordskiftet oppleves hardere nå enn før. Fire av ti lokalpolitikere i Norge opplevde i 2023 å bli utsatt for hatefulle ytringer og/eller trusler. Spesielt kvinner opplevde å bli utsatt for hatefulle ytringer.

Sosiale medier og internett gir mulighet for spredning av hets og desinformasjon. Desinformasjonen oppleves først og fremst som et lokalt problem, og kan bidra til feilaktig eller villedende informasjon som får konsekvenser for demokratiske prosesser på lokalt nivå.

Det er store forskjeller på valgdeltakelse på landsbasis mellom de med grunnskoleutdanning og de med høyere utdanning. Det finnes ikke tall for fylket som viser alle disse demografiske forskjellene, men det er noe man må være oppmerksom på. I Finnmark er det stor variasjon mellom kommunene på valgdeltakelsen, både på Stortings- og kommunevalg, der Unjárga – Nesseby har hatt høyeste valgdeltakelse av Finnmarkskommunene, og høyrere deltagelse enn landsgjennomsnittet.

Lenker til mer kunnskap om sosial bærekraft

[SSB: Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger](#)

[SSB: Livskvalitet](#)

[SSB: Valgdeltakelse](#)

[SSB: Frivillighet, politisk deltagelse og tillit, levekårsundersøkelsen - Landbakgrunn](#)

[SSB: Frivillighet, politisk deltagelse og tillit, levekårsundersøkelsen - økonomisk status](#)

[SSB: Holdninger til innvandrere og innvandring 2023](#)

[SSB: Friluftsliv i Norge 2023](#)

[IMDi: Arbeid og levekår i Troms og Finnmark fylke](#)

[IMDi: Innvandrere i arbeidslivet](#)

[FHI: Kommunehelse - Utdanningsnivå - Videregående eller høyere utdanning](#)

[FHI: Kommunehelse - Utdanningsnivå](#)

[FHI: Kommunehelse - Skjermtid](#)

[FHI: Kommunehelse - Valgdeltakelse](#)

[FHI: Primærhelsetjenesten, brukere](#)

[FHI: Fylkesvise resultater om sykdomsbyrde](#)

[Utdanningsdirektoratet: Læreplanverket](#)

[Utdanningsdirektoratet: Gjennomføring av videregående opplæring](#)

[Utdanningsdirektoratet: Gjennomføring av læretiden - utdanningsprogram](#)

[Kunnskapsdepartementet: Rekord mange søker yrkesfag](#)

[Norges institusjon for menneskerettigheter: Holdninger til samer og nasjonale minoriteter](#)

[Bufdir: Diskriminering - Personer med innvandrerbakgrunn](#)

[Frivillighetsregisteret - Brønnøysundregistrene](#)

[Store norske leksikon: Ikke-smittsomme sykdommer](#)

[NOU 2023:4 - Tid til handling](#)

[Sannhet og forsoning - Dokument 19 \(2022-2023\) Sannhets og forsoningskommisjonen](#)

[Meld. St. 15 \(2022-2023\) Folkehelsemeldingen](#)

[Meld. St. 12 \(2023-2024\) Samisk språk, kultur og samfunnsliv](#)

[Meld. St. 23 Opptrappingsplan for psykisk helse \(2023-2033\)](#)

[KS RAPPORT juni 2023 - Hatytringer, trusler og desinformasjon mot folkevalgte](#)

6 Økonomisk bærekraft

Noen av FNs 17 bærekraftsmål med fokus på økonomisk bærekraft.

Økonomisk bærekraft handler om evnen til å opprettholde økonomisk aktivitet over tid uten å utarme ressurser eller skade miljøet på en slik måte at det begrenser fremtidige generasjoners evne til å opprettholde sin egen økonomiske velferd. Det handler om å bruke ressursene på en slik måte at dagens økonomiske utvikling ikke går på bekostning av fremtidig økonomisk utvikling, sosial bærekraft eller miljømessig bærekraft.

Utviklingstrekk - Økonomisk bærekraft

- Demografiske endringer i form av en stadig økende andel eldre, kan føre til betydelige utfordringer for kommuneøkonomien i Finnmark.
- Finnmark er rik på ressurser, men mangler betydelig grad av teknologi, og lokale eiere med finansiell kapital.

- Bærekraftig verdiskaping gir fylket nye næringsmuligheter, men byr også på utfordringer når hensynet til alle tre bærekraftsdimensjoner skal ivaretas.

- Næringsstrukturen i Finnmark er blitt mer gunstig med tanke på vekst i arbeidsplasser i næringslivet, men befolkningsnedgang har også ført til en nedgang i næringsattraktiviteten.

- Verdiskapingen i næringslivet i Finnmark er fortsatt høy sammenlignet med resten av landet, men svak produktivitet og næringsdynamikk har trukket veksten i næringslivet ned.

Bærekraftig kommune-økonomi

Demografiske endringer gir kommuneøkonomien utfordringer. Andelen eldre i Finnmark er stadig økende, noe som innebærer en tilspisset kamp om kompetanse i kommunene, som igjen vil kunne kreve store omprioriteringer for å unngå

skyhøye driftskostnader. Dette utfordrer bærekraften i kommuneøkonomien.

Kommuneøkonomien utfordres av en aldrende befolkning

En aldrende befolkning kan påvirke samfunnet på flere måter. Befolkningen i Finnmark blir som resten av distrikts Norge stadig eldre. Antallet innbyggere over 80 år i Finnmark har i perioden fra 2014 til 2023 økt med 551 personer, som i andel av Finnmarks befolkning tilsvarer en økning på 0,76 prosentpoeng. For distriktskommuner er det særlig kombinasjonen av vekst i antall eldre og nedgang i personer i arbeidsfør alder som kan skape utfordringer. Når det blir færre i yrkesaktiv alder øker kommunenes utgifter samtidig som skatteinntektene reduseres. Inntektssystemet for kommunene vil et godt stykke på vei kompensere for dette, slik at distriktskommuner med laveste sentralitetsnivå (nivå 5 og 6) vil få de høyeste utgiftskorrigerte inntektene per innbygger. Systemet kompensere imidlertid ikke fullt ut for alle merutgifter, og tar for eksempel ikke høyde eventuelle lån med tilhørende renter.

Befolkningsnedgang påvirker tilgjengeligheten av kommunale tjenester, individuelle valgmuligheter og svekker lønnsomheten og mulighetene for bærekraftige løsninger. Når befolkningen blir mindre, svekkes normalt også næringslivet, og med det også inntektsgrunnlaget til kommunen. Befolkningsnedgang er derfor en trussel for økonomisk bærekraft i kommuner.

Stort behov for kompetent arbeidskraft

NAV Troms og Finnmark gjennomfører årlige undersøkelser blant arbeidsgivere innen offentlig og privat sektor i fylket for å få kunnskap om arbeidskraftsbehov og rekrutteringsutfordringer. Arbeidskraftundersøkelsen for 2023 bekrefter at mangelen på arbeidskraft i Troms og

Finnmark, som ellers i landet, er størst innen helse og omsorgssektoren. Tre av de fem mest etterspurte enkeltyrkene er innen denne sektoren. Desidert størst mangel er det innen yrkene sykepleiere og helsefagarbeidere, men behovet er også stort innenfor andre helseyrker.

Framskrivninger gjort av demografiutvalget viser at den kommunale sysselsettingen vil kreve en stadig større andel av den totale sysselsettingen i distriktskommunene, særlig etter 2030. Med kraftig aldring også i resten av landet kan dette føre til at de mest sårbare distriktskommunene vil få vanskeligheter med å rekruttere nok personell til å kunne tilby likeverdige helse- og omsorgstjenester som møter innbyggernes behov. Kampen om kompetansen i helse- og omsorgssektoren forventes å tilspisses. Det forventes en enda større vridning mot yrker med høyere utdanning, som leger, sykepleiere, vernepleiere mv. Fremskrevet vekst i etterspørselen etter årsverk for helse- og omsorgssektoren i Finnmark for perioden fra 2017 til 2035, viser en økning på til sammen 25 prosent. Størst forventes behovet å bli i den kommunale omsorgstjenesten med en vekst i etterspørselen etter årsverk på hele 18 prosent. Spesialisthelsetjenesten kan forvente en vekst på 6 prosent, mens kommunal helsetjeneste kan forvente en vekst på kun 1 prosent.

Alle kommuner i Finnmark med unntak av Alta står overfor store demografiutfordringer knyttet til endring i alderssammensetning og derigjennom svekket aldersbæreevne. Denne endringen forventes å fortsette med økt styrke i årene fremover og vil med stor sannsynlighet tvinge kommunene til å omprioritere ressurser og personell fra oppvekstsektoren til helse, pleie og omsorgssektoren. Alternativet kan fort bli en enda mer skakkjørt kommuneøkonomi som følge av skyhøye driftskostnader i form av store lønnsøkninger og bruk av overtid og vikarbyråer. Siden endringene ikke bare berører kommunene i Finnmark, men også andre kommuner i landet, vil

kampen om kompetanse og personell tilspisses. Basert på den demografiske utviklingen med færre unge som er tilgjengelig for å utføre arbeid, er det de små distriktskommunene som kan få størst utfordringer med å dekke kompetansebehovene inne pleie og omsorg. Den demografiske utviklingen med færre barn og unge og flere eldre innebærer altså behov for en vridning av ressursene i kommunene, fra tjenester rettet mot barn og unge til tjenester rettet mot eldre.

Bærekraftig ressursutnyttelse

Finnmark er rik på ressurser, men mangler betydelig grad av teknologi, og lokale eiere med finansiell kapital, som igjen gir utslag i lavere innovasjonsgrad og vilje til reinvestering i fylket. Dette er spesielt en utfordring med tanke på det grønne skiftet. Bærekraftig verdiskaping gir Finnmark nye næringsmuligheter, men byr også på utfordringer. I Finnmark rapporterer bedrifter lavt på innovasjonsinvesteringer. Det gjennomføres få konkrete innovasjons- og utviklingsprosjekter.

I henhold til FNs klassifikasjonssystem for ressurser er det særlig tre dimensjoner som alle må være på plass for at ressursene skal kunne utnyttes på en bærekraftig måte og det er ressurser, teknologi og økonomi. Nord-Norge har ressursene, men mangler i stor grad teknologi, penger og lokalt eierskap. Finnmark besitter store naturressurser. Vi har vind, vann, hav og land som gir rik tilgang på fisk, mineraler, vindkraft, olje og gass. Den største utfordringen finner vi på eiersiden hvor de største selskapene er eid av enten staten eller eiere langt utenfor fylkets grenser. I tillegg er det få bedrifter i Finnmark som bemerker seg når det kommer til teknologisk utvikling og forskning på området. Det finnes for eksempel få forskerbedrifter i Finnmark. Manglende teknologi, finansiell kapital og lokalt eierskap er derfor betydelige

barrierer for grønn omstilling og vekst i næringslivet i Finnmark.

Fornybar energi

Finnmark har naturressurser og topografi som gjør at fylket har et stort potensial for produksjon av fornybar energi, spesielt i form vindkraft og vannkraft. Fylket har flere elver og vassdrag med muligheter for vannkraftproduksjon, også i form av større vannkraftprosjekter i større vassdrag. Fylket har også betydelige vindressurser, spesielt langs kysten og på fjelltoppene. Utbygging av vindkraftanlegg gir muligheten for mer fornybar energiproduksjon i Finnmark. Til tross for at Finnmark ligger langt nord, har fylket potensiale for økt produksjon av solenergi. Finnmark besitter også store arealer med skog. Skogressurser og biomasse fra skogbruk og landbruk kan brukes til produksjon av bioenergi. Finnmark har dessuten en lang kystlinje som er spesielt utsatt for tidevanns- og bølgebevegelser. Utvikling av teknologi for produksjon av tidevanns- og bølgeenergi kan gi fylke interessante muligheter på lang sikt.

Til tross for at naturressurser og topografi gir muligheter for økt produksjon av fornybar energi, så byr fylkets klima og topografi også på utfordringer når det gjelder overgangen til mer bærekraftig produksjon og forsyning av energi. Finnmark kjennetegnes av en spredt befolkning, med lange avstander og utfordrende topografi, som gjør forsyningen av tradisjonelle energikilder, som elektrisitet og fossilt brensel, spesielt utfordrende. På grunn av begrensede lokale energiresurser må det ofte importeres energi til Finnmark fra andre regioner, og dette er energi som ikke nødvendigvis er fornybar. Knapphet på energi vil være kritisk for finnmarkssamfunnet, og kan gjøre det nødvendig å foreta prioritering av forbruk. Tilgangen på stabil kraft er helt avgjørende for samfunnets beredskap, næringsutvikling og omstilling til lavutslippssamfunnet.

Statnett har i sin langsiktige markedsanalyse anslått at veksten i kraftforbruket vil bli langt større enn forventet. Dette skyldes blant annet at samfunnet blir stadig mer elektrifisert. Dette innebærer også et større behov for utbygging av kraftlinjer, som kombinert med spredt bosetning og lange avstander, normalt vil medføre økte energikostnader. I neste omgang vil dette kunne begrense økonomisk aktivitet og vekst. Finnmark er i tillegg spesielt sårbar for klimaendringer, inkludert ekstreme værhendelser og ulike former for skred. Dette øker risikoen for strømbrydd og andre problemer i energiforsyningen, spesielt hvis infrastrukturen ikke er tilstrekkelig rustet til å tåle slike hendelser.

Teknologi og innovasjon

Teknologi er ofte avgjørende for bedrifters evne til å automatisere prosesser, samle og analysere data, og for å kunne øke produktiviteten og effektiviteten i virksomheten. Bedrifter som besitter moderne teknologi, vil kunne ha et konkurransefortrinn i form av blant annet lavere driftskostnader, bedre lønnsomhet og større markedsandeler. Teknologisk infrastruktur og kompetanse vil kunne styrke bedrifters evne til å innovere og utvikle nye produkter, tjenester og forretningsmodeller som er nødvendige for vekst og bærekraftig konkurranseevne. Teknologibedrifter spiller derfor en nøkkelrolle i utviklingen av innovative løsninger for det grønne skiftet. Mangel på denne typen bedrifter vil kunne begrense tilgangen på spesialisert kompetanse, som er nødvendig for å ta i bruk og videreutvikle grønne teknologier.

Finnmark har tilgang på betydelige naturressurser, og dermed også et utmerket godt grunnlag for innovasjon og utvikling innenfor næringer som fiskeri, havbruk, landbruk og skogbruk. Fylket har et betydelig potensial for produksjon av fornybar energi, inkludert vannkraft, vindkraft, solenergi og bioenergi. Det grønne skiftet i Finnmark er

avhengig av betydelig grad av innovasjon og kompetanse, som igjen vil kreve betydelig finansiering og investering. Kunnskapsutveksling og samarbeid med forskningsmiljøer om innovative forskningsprosjekt, er også nødvendig. I Finnmark rapporterer bedrifter lavt på innovasjonsinvesteringer. Det gjennomføres få konkrete innovasjons- og utviklingsprosjekter. Eksempelene på teknologibedrifter i Finnmark er derfor heller ikke mange.

Lokalt eierskap og investeringsvilje

Eierskap er viktig fordi eiere kan skape store verdier for eierne selv, de ansatte og samfunnet som helhet. Verdiene som skapes, skal i neste omgang investeres i nye prosjekter og selskap, og eierne bestemmer selv hvordan. Bedrifter med lokalt eierskap har imidlertid interesse av å investere i egen bedrift og lokalsamfunn, da det stimulerer til lokal økonomisk vekst, innovasjon og utvikling, samt lokal kompetanse og arbeidsplasser. Det gjør sannsynligvis også lokalsamfunnet mer tilbøyelig til å investere i bedriften. Lokale eiere har som regel verdifull lokal kunnskap og tilgang på lokale nettverk og markeder.

Flere av de største bedriftene i Finnmark mangler imidlertid lokalt eierskap. For eksempel finner vi ingen bedrifter med lokalt eierskap blant de ti bedriftene i Finnmark med størst verdiskaping i 2022. Samtlige er enten statsforetak (SF), aksjeselskap (AS) eller allmennaksjeselskap (ASA). Bedrifter i Finnmark med lokalt eierskap kjennetegnes av å være personlige, små, fragmenterte, lokalorienterte og med for liten tilgang til kapital. Den totale verdiskapingen målt i kroner er betydelig mindre i Finnmark sammenlignet med resten av landet. Det kan derfor se ut til at de største selskapene, uten lokalt eierskap, også er de som sitter igjen med tilstrekkelig finansiell kapital for bærekraftig ressursutnyttelse og det grønne skiftet. Dette betyr samtidig

at personlige lokale bedriftseiere med evne og vilje til å investere i det grønne skiftet, ikke har den nødvendige tilgang på kapital for å gjøre dette. De vil derfor mest sannsynlig være avhengig av risikokapital, i form av lån eller tildelinger, dersom de skal lykkes.

Bærekraftig verdiskaping

Bærekraftig verdiskaping gir fylket nye næringsmuligheter, men byr også på utfordringer når hensynet til alle tre bærekraftsdimensjoner skal ivaretas. Det hele handler om å skape økonomisk verdi samtidig som vi tar hensyn til sosiale og miljømessige forhold.

Grønn industri

Grønn omstilling i næringslivet handler om å fornye eksisterende næringer og etablere nye næringer med tanke på bærekraftig verdiskaping.

Finnmark har betydelige naturressurser og et enormt potensial for utvikling av grønne industrinæringer, og anses å ha særlige fortrinn innenfor fornybar energi, mineralutvinning og bygg og anleggssektoren. Dette er næringer som er viktige for å skape flere lønnsomme arbeidsplasser og for å øke den samlede verdiskapingen og eksportinntektene. Flere av disse næringene krever imidlertid store arealer, nettkapasitet og mye energi, som vil kunne by på utfordringer med hensyn til natur og miljø, samt rettigheter knyttet til urfolk og lokalsamfunn. Innenfor utvikling av grønn industri vil spørsmål knyttet til areal og interessen motsetninger ofte komme til uttrykk. Flere grønne industriprosjekter her til lands har de siste årene opplevd å møte motstand fra lokalsamfunn og myndigheter på grunn av miljømessige bekymringer og samfunnsøkonomiske konsekvenser. Det er derfor også forbundet økonomisk og teknologisk risiko til denne typen industriprosjekter.

Natur- og kulturbasert næringsliv

Natur- og kulturbaserte næringer som landbruk, reiseliv, fiskeri og reindrift er viktige for verdiskaping, arbeidsplasser og bosetting. Dette er grønne næringer, som produserer på fornybare og evigvarende ressurser dersom de forvaltes riktig. Overforbruk av naturressurser vil true økosystemene og bærekraften til næringene på lang sikt. Det grønne skifte innebærer at produksjonen skal utvikles i en mer bærekraftig retning, hvor næringene tar nye grep for å redusere utslipp, tilpasse seg klimaendringene og ivareta naturmangfold og kulturarv. Dette vil selvsagt påvirke verdiskapingen til næringene, da økte produksjonskostnader må påregnes.

Landbruket i Finnmark spiller en viktig rolle for sysselsetting og bosetning i distriktene, verdiskaping og beredskap i fylket. Dagens sikkerhetspolitiske situasjon viser med all tydelighet landbrukets betydning for matvaresikkerhet og beredskap i krig og krise. Verdiskapingen fra jordbruket i Finnmark, er beregnet til kr 147 millioner i 2018. Melkeproduksjonen er en bærebjelke i jordbruket i Finnmark med 78 prosent av den totale verdiskapingen. Også sauehold står for en stor del av verdiskapingen med 19 prosent. Finnmark har over tid hatt en nedgang i antall bønder. I Finnmark er produsentmiljøene små og spredte og rådgivingsapparatet er tynt. Landbrukssektoren står overfor flere omstillinger i tiden fremover som vil utfordre økonomien. Fra 2034 stilles det krav om løsdriftsfjøs, som innebærer investering i ombygging av fjøs. Landbruket må også belage seg på betydelige klimaomstillingskostnader fremover.

Reiselivet i Finnmark byr på et mangfold av aktiviteter og naturopplevelser og bidrar i betydelig grad til verdiskaping, arbeidsplasser og kommunale skatteinntekter. Verdiskapingen fra reiselivet i Finnmark, er beregnet til kr 1,9 milliard i 2019. Dette året bidro reiselivet med kr. 88

millioner til kommunale skatteinntekter. Reiselivsnæringen i Finnmark har de siste årene opplevd en periode med pandemi og er nå inne i en periode hvor reisevirksomheten mellom Norge og Russland er sterkt redusert. Dette som følge av Russlands invasjon av Ukraina.

Fiskeindustrien i Finnmark har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping i fylket. Verdiskapingen i villfiskeindustrien i Finnmark, er beregnet til kr 742 millioner i 2021, men er nærmere kr 1 milliard dersom ringvirkninger fra industrien tas med i beregningen. Denne næringen byr på mange muligheter, men står også overfor utfordringer. Klimaendringer påvirker havtemperaturer og havstrømmer, noe som igjen påvirker distribusjonen og tilgjengeligheten av fiskebestander. Fiskeindustrien i Finnmark er avhengig av tilstrekkelig og forutsigbar tilgang på råvarer, og må derfor være forberedt på omstilling for å sikre bærekraftig drift på lang sikt. I tillegg er det nødvendig med en kvotefordelingspolitikk, som sikrer tilstrekkelig råvaretilgang på kort sikt, uten at det går utover næringen på lang sikt.

Reindriften i Finnmark er en viktig del av samisk kultur, og spiller en viktig rolle for sysselsetting og verdiskaping i fylket. Det finnes i dag om lag 215 000 tamrein i Norge, mer enn 150 000 av dem i Finnmark. I likhet med andre naturbaserte næringer har også reindriftsnæringen utfordringer knyttet til klimaendringer og endrede værforhold. Disse endringene påvirker blant annet beiteområder og reinens tilgang på mat. For eksempel kan mildere vintre føre til islagte beiter, noe som gjør det vanskeligere for reinen å finne mat. Økt rovdyrbestand, som ulv, jerv og gaupe, er også en utfordring med tanke på å opprettholde tamreinbestanden.

Arbeidskraft og kompetanse

Tilgang på nok kompetent arbeidskraft er en forutsetning for innovasjon,

omstilling og verdiskaping. Både offentlig og privat sektor her til lands, har i dag utfordringer med å få tak i nok kompetent arbeidskraft. Dette berører i særlig grad distriktene. Det er også forskjeller i tilgangen på utdanningstilbud og kompetansehevende tilbud mellom distriktene og de mer sentrale områder av landet. Konsekvensen av dette er en tilspisset kamp om arbeidskraft, og det mer eller mindre innenfor alle sektorer.

Finnmark står i likhet med resten av landet overfor store utfordringer når det gjelder tilgang på tilstrekkelig kompetanse og arbeidskraft. Dette gjelder først og fremst innenfor helse og omsorgssektoren, men i stor grad også innenfor grønne næringer, som krever stor omstillings- og innovasjonsevne. Begrenset tilgang på spesialisert arbeidskraft og kompetanse innenfor grønne teknologier og industriprosesser, kan derfor vise seg å bli en utfordring for utviklingen av grønn industri i Finnmark. Det er derfor en stor utfordring at unge og høyt utdannede innbyggere velger å forlate fylket for å søke arbeid og utdanning i større byer og mer sentrale områder av landet.

Lange avstander og krevende topografi

Det regionale transportsystemet er avgjørende for næringsvirksomhet, tilgang på tjenester og bosetting. Næringslivet er avhengig av god infrastruktur i form av effektive logistikknutepunkt. Utslippsfri næringstransport krever utbygging av ladestasjoner og påfyllingsstasjoner. Mobilnett og bredbånd med høy kapasitet er en viktig rammebetingelse for bosetting, næringsliv og arbeidsliv. Finnmark kjennetegnes av lange avstander, spredt befolkning og utfordrende topografi. Det gjør det krevende å tilrettelegge for god infrastruktur og effektive transportløsninger, uten at kostnadene blir høye. Finnmark har allerede et stort etterslep på vedlikehold av vei og rassikring. Det totale etterslepet anslås å være kr 8 milliarder. Enkelte

områder i fylket mangler tilgang til pålitelig bredbånd og høyhastighetsinternett, som kan begrense mulighetene for digital innovasjon og næringsutvikling. God infrastruktur i form av veier, havner, flyplasser, bredbånd og annen digital infrastruktur, er avgjørende for økonomisk vekst og bærekraftig verdiskaping i Finnmark.

Å drive næringsaktivitet i Finnmark har en rekke utfordringer med lange avstander mellom bosetningene som vanskeliggjør samarbeid mellom aktører innenfor samme verdikjede. Det vil også være utfordrende å få fram produksjonsutstyr og innsatsvarer til lokasjoner med vanskelig tilgjengelighet, og ikke minst, kan det være utfordrende å få varer og tjenester ut til markedet som ofte er langt unna og innebærer ekstra fraktkostnader. Bedrifter opererer derfor under en stor grad av usikkerhet og økonomisk risiko og er avhengig av en velfungerende infrastruktur.

Arbeid

Næringsstrukturen i Finnmark er blitt mer gunstig med tanke på vekst i arbeidsplasser i næringslivet, men befolkningsnedgang har også ført til en nedgang i næringsattraktiviteten. Finnmark har hatt den svakeste veksten i antall arbeidsplasser av alle fylker i landet de siste tiårene, og utviklingen har vært spesielt svak i næringslivet. Finnmark har derfor ikke tatt del i den store veksten i antall arbeidsplasser her til lands. Næringsattraktiviteten har også hatt en nedgang de siste ti årene som følge av befolkningsnedgangen i samme periode.

Arbeidsplasser

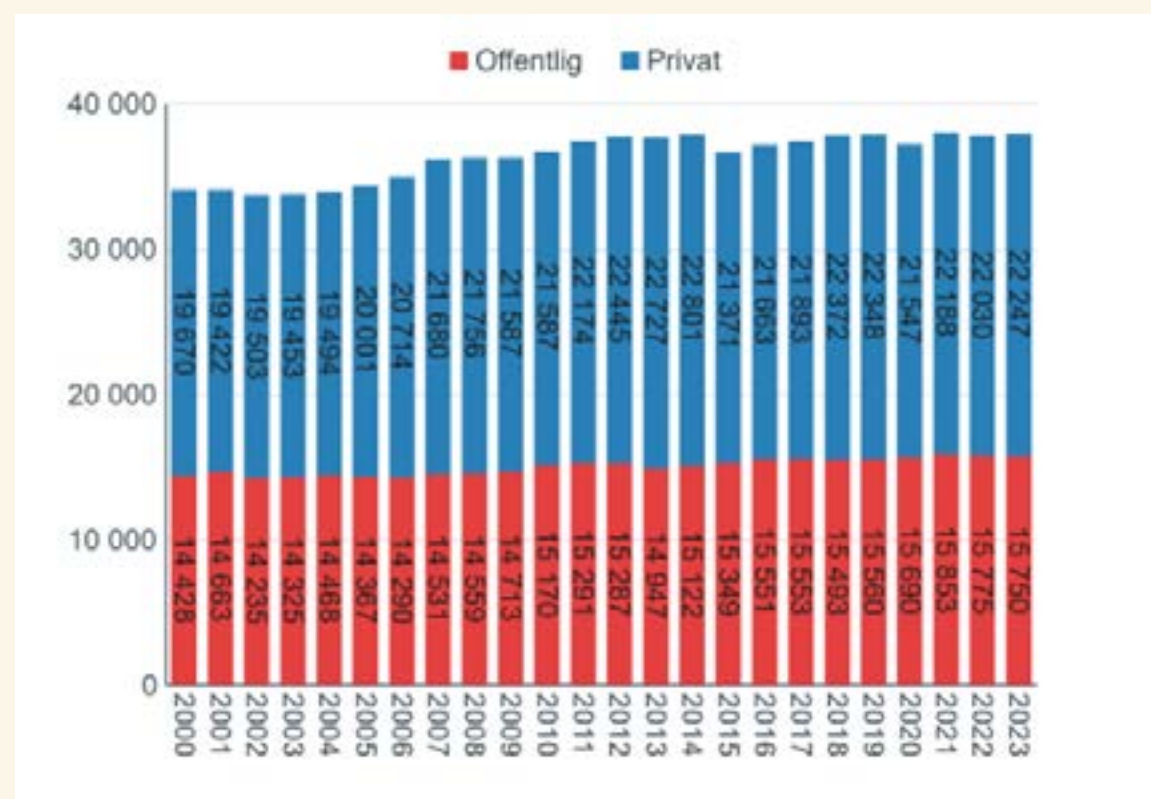
Veksten i antall arbeidsplasser i Finnmark har vært svakest av alle fylker i landet det siste tiåret, og i motsetning til tiåret før, er det i næringslivet at utviklingen har vært spesielt svak. I perioden fra 2014 til 2023 har Finnmark hatt en økning i antall

arbeidsplasser på kun 0,9 prosentpoeng. Næringslivet har i denne perioden hatt en nedgang i antall arbeidsplasser på 2,1 prosentpoeng, mens antall offentlige arbeidsplasser har hatt en økning på 5,4 prosentpoeng. Finnmark har derfor i liten grad tatt del i den store veksten i antall arbeidsplasser her til lands det siste tiåret. Når det gjelder arbeidsplasser i næringslivet er Finnmark det fylket som har hatt svakest vekst de siste ti årene. Antall arbeidsplasser i næringslivet i Finnmark var bedre enn landsgjennomsnittet i perioden fra 2000 til 2013. Etter 2013 har veksten vært svakere. Det er særlig de siste årene at nedgangen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Finnmark har vært stor. Finnmark er også blant fylkene som har hatt svakest vekst i offentlige arbeidsplasser, men her har Nord-Trøndelag (i Trøndelag fylke), Oppland (i Innlandet fylke) og Nordland hatt enda svakere vekst.

Det er stor variasjon mellom kommunene i Finnmark på dette området. De siste ti årene er det kun Alta som kan vise til en samlet vekst i antall arbeidsplasser som er høyere enn landsgjennomsnittet. I denne perioden har Alta hatt en vekst i antall arbeidsplasser på 15,4 prosent. Det betyr at det kun er Alta av finmarkskommunene som har tatt del i den store veksten i antall arbeidsplasser her til lands. Foruten Kautokeino og Tana som har hatt en svak positiv vekst i antall arbeidsplasser, har de andre kommunene mistet arbeidsplasser i denne perioden. Nesseby, Berlevåg og Vadsø har mistet så mye som mellom 8 og 14 prosent hver. Når det gjelder arbeidsplasser i næringslivet er det kun Alta og Måsøy som har hatt en vekst høyere enn landsgjennomsnittet de siste ti årene, med henholdsvis 11,7 og 7,6 prosent.

Næringsstruktur

Næringsstruktur viser sammensetningene av ulike bransjer og sektorer i et samfunn og kan bety mye for den totale veksten i arbeidsplasser. Hvis et samfunn

Figur 10. Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Finnmark 2000 – 2023. (Kilde: [Telemarksforskning Regional analyse. Kap. 2.1.4 Arbeidsplasser i Finnmark](#))

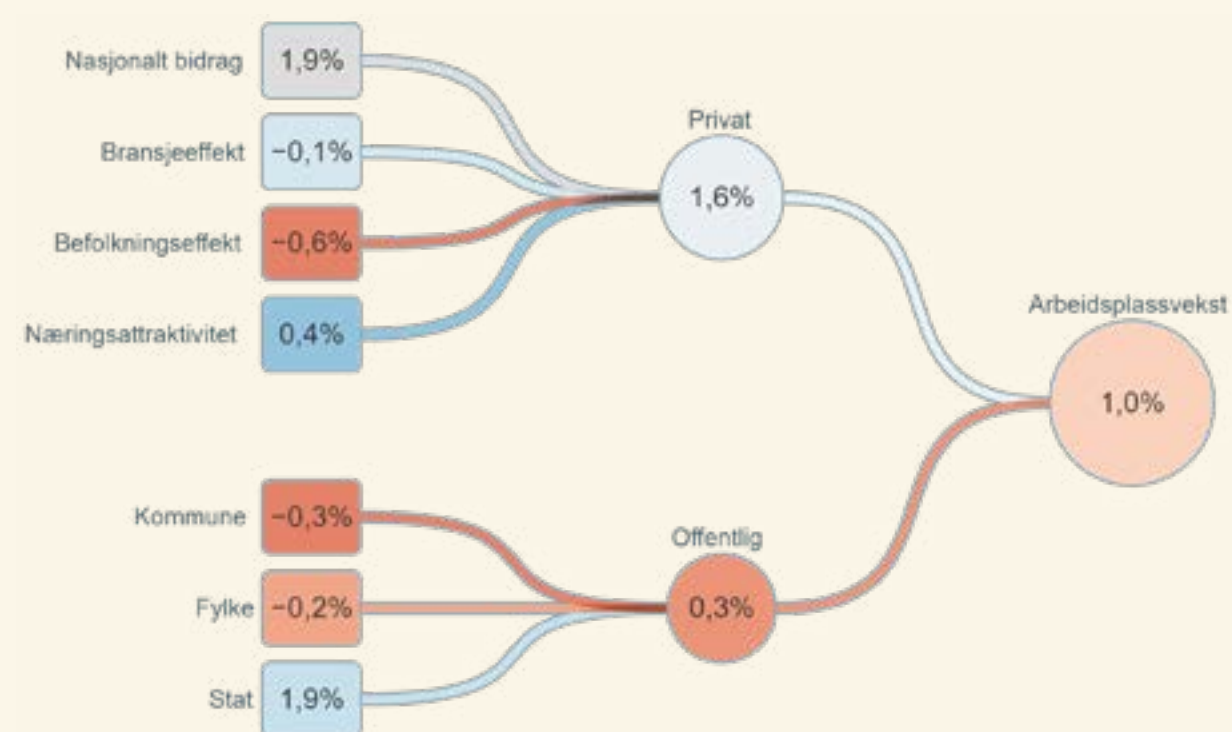
har en stor andel av arbeidsplassene i bransjer som har hatt vekst, vil dette normalt føre til at veksten blir høyere enn gjennomsnittet for alle bransjer. Omvendt vil samfunn med en konsentrasjon av arbeidsplassene i bransjer med nedgang eller lav vekst få lavere arbeidsplassvekst. Det betyr at det er om å gjøre å ha vekst i de bransjer som man har mange arbeidsplasser i fra før.

Næringsstrukturen i Finnmark har de siste ti årene blitt langt mer gunstig for utviklingen i næringslivet enn tilfellet var i tiåret før. I perioden fra 2013 til 2022 har bransjeeffekten vært tilnærmet nøytral, som betyr at næringsstrukturen i Finnmark har bidratt til at veksten i arbeidsplasser i næringslivet har vært på nivå med resten av landet.

Fiske og havbruk har siden 2015 hatt en sterk vekst i antall ansatte her til lands. Finnmark har en høy konsentrasjon av arbeidsplasser innenfor denne bransjen. Andelen ansatte i fiske og havbruk er i

dag mellom sju og åtte ganger høyere i Finnmark enn for resten av landet. Finnmark har hatt en sterk vekst i antall arbeidsplasser innen fiske og havbruk de siste ti årene, som har bidratt til en næringsstruktur som har vært svært positiv for veksten i det totale antallet arbeidsplasser i fylket. Det samme gjelder i stor grad også for næringsmiddelindustrien, hvor mye av industrien er basert på råstoff fra nettopp fiske og havbruk. Ellers har Finnmark relativt mange arbeidsplasser innenfor bransjene el-produksjon, landbruk, overnatting og transport.

Finnmark har i liten grad tatt del i den store veksten her til lands innenfor tele og IKT de siste tjue årene. I Norge har denne bransjen hatt en enda større vekst i antall arbeidsplasser enn tilfellet har vært innen fiske og havbruk. Tele og IKT er en liten bransje i Finnmark, som har hatt tilnærmet ingen vekst de siste tjue årene.

Figur 11: Årlig vekst i antall arbeidsplasser i Finnmark i 2013 – 2022, dekomponert i ulike drivkrefter (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 4.3.9](#))

Næringsattraktivitet

Veksten antall arbeidsplasser i næringslivet antas særlig påvirket av to strukturelle forhold: Næringsstruktur og befolkningsvekst. Befolkningsveksten påvirker veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet. Områder med høyere vekst i folketallet enn ellers i landet vil få vekstimpulser til bedrifter som har et lokalt eller regionalt marked. Når befolkningen øker, skapes et større marked for varer og tjenester, som igjen tiltrekker seg bedrifter som ønsker å betjene den økende befolkningen. Næringsattraktivitet kan måles ved å sammenligne faktisk og forventet vekst i arbeidsplasser på bakgrunn av følgende strukturelle vekstbetingelser; nasjonal vekst, næringsstruktur og befolkningsvekst.

Finnmark har hatt en nedgang i næringsattraktiviteten i perioden fra 2013 til 2022 med 5 prosentpoeng. Dette betyr at næringslivet i Finnmark har vokst mindre enn forventet ut fra de strukturelle

vekstbetingelsene. Finnmark har med dette også hatt den svakeste utviklingen av alle fylker i landet. Dette til tross for at det var forventet at seks andre fylker skulle ha svakere vekst. En nærmere titt på de strukturelle vekstbetingelsene (drivkreftene), viser at næringsstruktur har hatt tilnærmet ingen effekt på næringsattraktiviteten i fylket, mens befolkningsnedgangen derimot har hatt en sterk negativ effekt. Denne utviklingen står i sterk kontrast til årene fra 2004 til 2012, da Finnmark hadde en sterk økning i næringsattraktiviteten med hele 10,6 prosentpoeng. Befolkningsnedgangen i Finnmark er derfor en trussel for økonomisk vekst og bærekraft.

Ser vi på kommunene i Finnmark finner vi at Kautokeino, Tana, Båtsfjord, Gamvik og Alta har hatt en positiv næringsattraktivitet den siste tiårsperioden. De har i motsetning til de andre kommunene i fylket hatt en arbeidsplassvekst i nærings-

livet utover forventet vekst.

Syssetlingsandel

Syssetlingsandelen blir som oftest målt som andelen syssetsatte i befolkningen mellom 15 og 74 år. Høy syssetsetting er en viktig kvalitet som gir mindre økonomiske forskjeller mellom folk, høyere skatteinntekter til kommunen og henger også sammen med god folkehelse.

Finnmark har i perioden fra 2014 til 2023, hatt en lavere syssetlingsandel enn resten av landet. Syssetlingsandelen har imidlertid vokst og fylket har de siste åtte-ti årene nærmet seg landsgjennomsnittet, og er heller ikke det fylket som kommer dårligst ut. Flere fylker har hatt lavere syssetlingsandel enn Finnmark i løpet av denne perioden. I 2023 hadde 67,7 prosent av befolkningen mellom 15 og 74 år arbeid i Finnmark, mot 68,5 prosent for hele landet.

Ser vi på kommunene i Finnmark finner vi at Hammerfest og Alta hatt størst andel syssetsatte i perioden fra 2014 til 2023.

Næring

Verdiskapingen i næringslivet i Finnmark er fortsatt høy sammenlignet med resten av landet, men svak produktivitet og næringsdynamikk har trukket veksten i næringslivet ned. Verdiskapingen har riktignok vært litt svakere de siste fem seks årene, men den er fortsatt relativ høy. Produktiviteten har derimot vært lavere enn landsgjennomsnittet hvert år i perioden fra 2016 til 2022, og langt lavere enn forventet ut fra bransjestrukturen. Det eksisterende næringslivet i Finnmark har dessuten hatt en kraftig nedgang i antall ansatte og dette er årsaken til at fylket har hatt lavere vekst og svakere næringsdynamikk enn resten av landet i perioden fra 2015 til 2023.

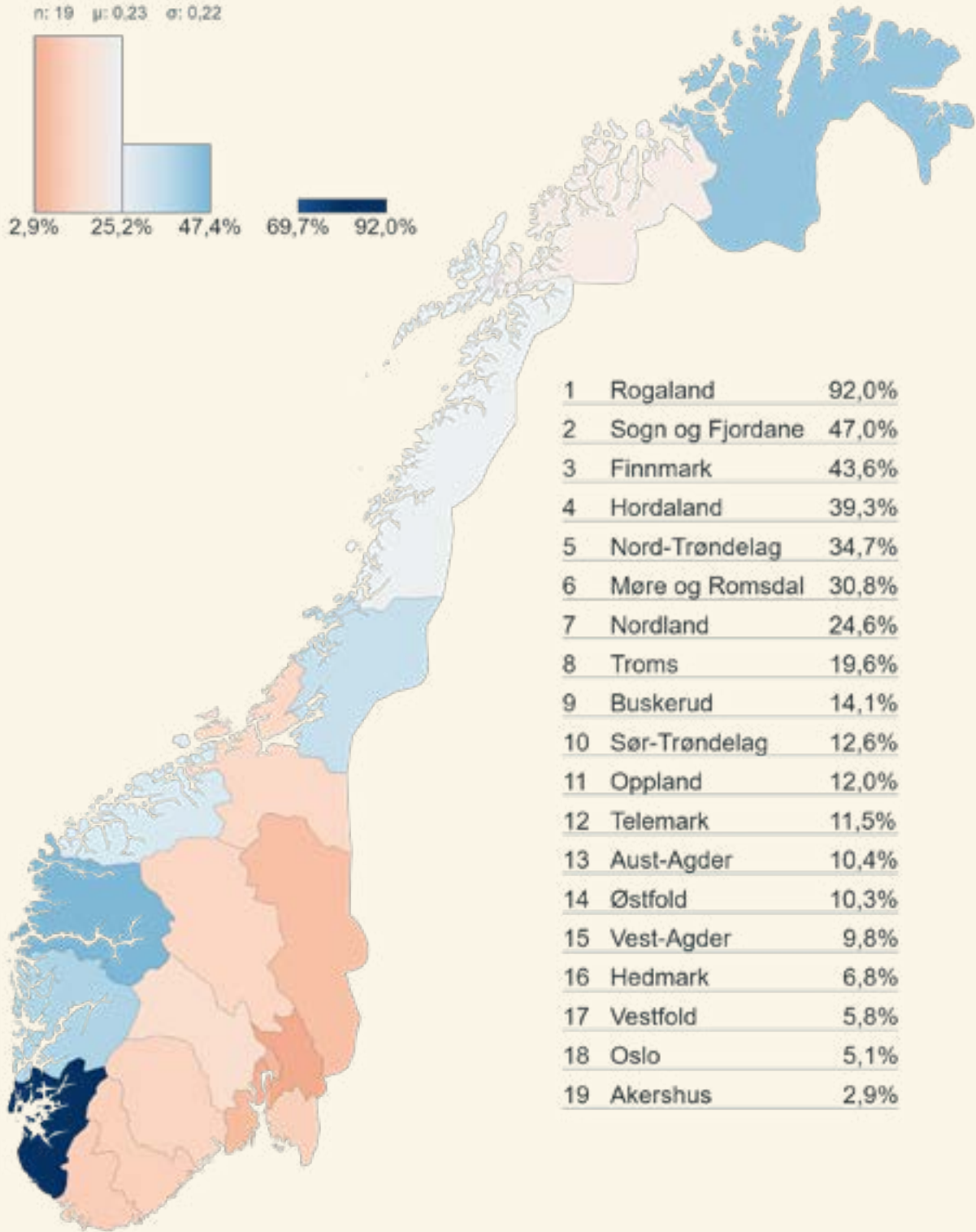
Verdiskaping

Verdiskaping forteller hvor store verdier produksjonen, distribusjon og salg av varer og tjenester genererer i et samfunn. Vi kan beregne verdiskapingen i næringslivet gjennom å summere verdiskapingen i alle foretakene. Verdiskaping er en viktig faktor for økonomisk vekst og bærekraftig utvikling i et samfunn.

Den samlede verdiskapingen i næringslivet i Finnmark har i tiårsperioden 2013 til 2022 hatt en sterk vekst sammenlignet med resten av landet. Det bare Rogaland som har stått for større verdiskaping enn Finnmark, som i denne perioden hadde en prosentvis vekst i verdiskapingen på 154,1 prosentpoeng. I årene etter 2017 har verdiskapingen i næringslivet i Finnmark riktignok falt noe, men i denne perioden er det bare Rogaland og Hordaland som har hatt større verdiskaping. Det svinger også. Etter en nedgang i andelen av landets verdiskaping i perioden 2018-2020, økte Finnmarks andel igjen i årene 2021 og 2022.

Bransjen med høyest verdiskaping i næringslivet i Finnmark i perioden fra 2013 til 2022 var olje og gass, etterfulgt av fiske og havbruk og bygg og anlegg. Olje og gass stod for hele 24 prosent av verdiskapingen i næringslivet i Finnmark i denne perioden. Det er også denne bransjen og fiske og havbruk som har hatt klart sterkeste vekst i verdiskapingen i næringslivet de siste ti årene. Det er imidlertid store svingninger i verdiskapingen i bransjer som olje og gass og el-produksjon. Dette er riktignok sterkt knyttet til prisutviklingen og ikke så mye til aktiviteten.

Ser vi nærmere på kommunene i Finnmark, finner vi at veksten i næringslivets verdiskaping de siste ti årene har vært størst i Hammerfest, Gamvik og Alta.

Figur 12: Prosentvis vekst i verdiskaping, norske fylker (2018 inndeling) 2013 – 2022 (Kilde: Telemarsforskning. Regional analyse. Kap. 7.1.3 Regionale variasjoner i vekst i verdiskaping)

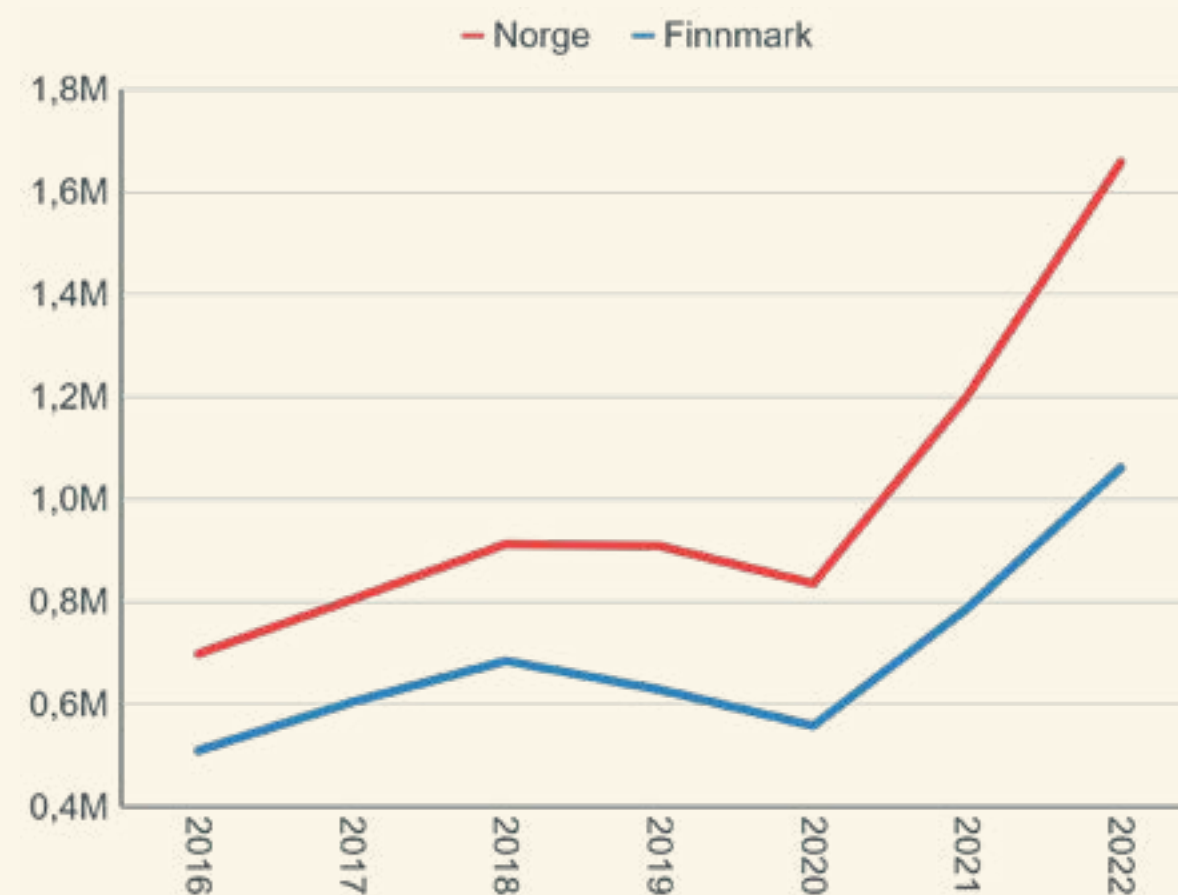
Figur 13: Verdiskaping fordelt på driftsresultat og lønnskostnader Finnmark 2013 -2022 (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 7.1.4 Verdiskaping i bransjer](#))

Produktivitet

Produktivitet er verdiskaping per ansatt. Det er viktig at arbeidsplassene er produktive, det vil si har tilstrekkelig verdiskaping per ansatt, for å være økonomisk bærekraftige. Dette betyr at hvis produktiviteten er lav så må også lønna være lav, ellers vil ikke arbeidsplassen være lønnsom. Høy produktivitet gir høyere lønn eller høy lønnsomhet til bedriften.

Det er derfor viktig å se utviklingen i antall arbeidsplasser i lys av utviklingen i verdiskaping og produktivitet.

Produktiviteten i Finnmark har i hele perioden fra 2016 til 2022 vært under landsgjennomsnittet. Flere fylker har imidlertid hatt lavere produktivitet enn Finnmark. Produktiviteten har imidlertid vært langt

Figur 14: Produktivitet i Finnmark og Norge 2016 – 2022 (Kilde: [Telemarksforskning. Regional analyse. Kap. 7.2.1 Utvikling i produktivitet i næringslivet](#))

under forventet ut fra bransjestrukturen, og Finnmark har også hatt den laveste bransjejusterte produktiviteten av alle fylker her til lands.

Det er stor forskjell i produktiviteten mellom de ulike bransjene. Produktiviteten har vært høyest innenfor de såkalte prisfølsomme vekstnæringene, og da først og fremst olje og gass, men også innenfor el-produksjon; finans, eiendom og utleie; fiske og havbruk; og prosessindustri. Dette er bransjer som er svært kapitalintensive, noe som gjør at produktiviteten blir høyere. Finnmark har også nytt godt av produktiviteten i disse bransjene. Når vi holder de prisfølsomme bransjene utenfor, har Finnmark hatt lavest produktivitet av alle fylker her til lands i perioden fra 2016 til 2022.

En sammenligning av kommunene her til lands viser at de som har høyest

produktivitet enten har en stor andel innen olje og gass eller el-produksjon. Det var derfor som forventet Hammerfest som hadde suverent høyest produktivitet av kommunene i Finnmark i perioden fra 2016 til 2022.

Næringsdynamikk

Næringsdynamikken viser hvordan endringene i næringslivet skjer som følge av nyetableringer, nedleggelser og flyttinger.

Et nærmere blikk på næringsdynamikken i Finnmark i perioden fra 2015 til 2023, viser at antall ansatte i de eksisterende bedriftene har falt med 18,5 prosent. Samtidig har 13,6 prosent av de ansatte i 2015 forsvunnet i denne perioden som følge av nedleggelser. Det samlede vekstbidraget fra nyetablerte bedrifter

har vært 22,4 prosentpoeng, mens flytting av bedrifter ut og inn av fylket har hatt et positivt bidrag på hele 2,8 prosent. Finnmark har med dette hatt netto innflytting av ansatte i næringslivet, et over gjennomsnittet høyt vekstbidrag fra nyetableringer og relativt få ansatte i nedlagte bedrifter. Det som derimot har gitt lavere vekst og svakere næringsdynamikk i Finnmark sammenlignet med resten av landet, er altså den store nedgangen i eksisterende næringsliv.

Når det gjelder kommunene i Finnmark finner vi at Alta, Vardø og Gamvik har hatt høyest andel nyetablerte bedrifter, mens Hammerfest, Sør-Varanger og Båtsfjord har hatt høyest andel nedlagte bedrifter i perioden fra 2014 til. 2023. I samme periode har Lebesby, Nesseby, og Alta hatt høyest nettoinnflytting av ansatte i næringslivet, mens Vadsø, Karasjok og Berlevåg har hatt høyest nettoutflytting.

Lenker til mer kunnskap om økonomisk bærekraft

[Telemarksforskning: Regional analyse – Finnmark](#)

[SSB: Statistikkbanken](#)

[NAV Troms og Finnmark: Bedriftsundersøkelsen 2023](#)

[Landbruksdirektoratet: Reindriftnæringen](#)

[NIBIO RAPPORT:2020: VOL. 6: Nr. 108 – Landbruk](#)

[NOFIMA: Ringvirkningsanalyse – Villfiskindustrien](#)

[NOU 2020:15 – Det handler om Norge – Demografiutvalget](#)

[United Nations Classification for Resources – UNFC](#)

[Stig-Morten Knutsen, Nordnorsk debatt: Nord-Norge har ressursene](#)

[Kunnskapsbanken Nord-Norge \(kbnn\): Hvem eier Nord-Norge?](#)

[Troms og Finnmark fylkeskommune: Strategi for næringsutvikling i Finnmark 2023-2028](#)

[Troms og Finnmark fylkeskommune: Reiselivsstrategi for Troms og Finnmark 2023-2032](#)

[Finnmark fylkeskommune: "Transportplan med følger for Finnmark" – Pressemelding 22/3-24](#)

